

Wahr de Garr di Bur de kumt

Fra mudder til staten Ditmarsken

Rapport af

Janus Rønbach studie nr. 46287 K1

Jacob Herskind studie nr. 47265 GYM

Henrik Østergaard studie nr. 47503 K1

Anders Johansen studie nr. 39727 K1

Anders Østerby Knudsen studie nr. 33520 K1

Vejleder

Hannibal Munk

Rapporten

Historie

Foråret 2016

Anslag: 167712

Dansk

Resumé

Denne rapport indeholder en analyse af, hvorledes statsdannelsen i bonderepublikken Ditmarsken fra 1227-1559 kan karakteriseres. Der tages afsæt i Max Webers statsteoretiske tradition, hvilket yderligere udvides teoretisk af Charles Tilly og Thomas Ertman. Analytisk er rapporten todelt, og inkluderer både en undersøgelse af Ditmarskens overordnede historie, samt et empirisk nedslag i lovbogen *Landsretten af 1447*.

Landsretten dokumenterer en konsolidering af magten, der blev forflyttet fra de decentrale klaner, til en statslig enhed via en koncentration af brugen af tvang. Magtanvendelsen passer ikke præcist med Webers idealtyper, men der kan alligevel identificeres en struktur, der læner sig op af et målrationelt herredømme. Landsretten viser flere tiltag, der således indikere et forsøg på at undgå patrimonialistiske strukturer.

Bønderne i Ditmarsken var et flittigt handelsfolk, men har alligevel ikke etableret større byer. Dette er afspejlet i den relativt høje akkumulering, men lave koncentration af kapital. Ligeledes var akkumuleringen af tvang høj, mens koncentrationen, på trods af etableringen af et samlende regeringsapparat, relativt lav. I forlængelse heraf kan Ditmarsken siges at karakteriseres som en slags fragmenteret suverænitet. Statsdannelsen blev modsat de fleste andre steder, ikke primært afstedkommet af ydre militært pres, men grundet interne konflikter.

Den særlige statsstruktur blev ydermere påvirket af et tidligt opgør med adelen, at bønderne dominerede samfundet, og at klasse modsætningerne derfor var anderledes.

Indholdfortegnelse

Indledning.....	4
Problemfelt.....	4
Problemformulering.....	5
Afgrænsning.....	5
Metode og struktur.....	5
Hvad er staten.....	7
Ditmarsken historie.....	21
Landsretten.....	36
Voldsmonopol eller koncentreret tvang?.....	37
Målrational legitimitet.....	42
Bureaukrati eller patrimonialisme.....	47
Akkumulering af kapital.....	50
Det usædvanlige Ditmarsken.....	55
Konklusion.....	66
Literaturliste.....	69

Indledning

I middelalderen var Ditmarsken et bondesamfund, der lå mellem Elben og Ejderen langs vestkysten i det nuværende Holsten. Her opbyggedes mellem 1227-1559 en bonderepublik, som på mange måder var unik for sin samtid. I et Europa som gik mod en større grad af centralisering under en samlet kongemagt, er det interessant at Ditmarsken kunne opnå en omfattende autonomi. Det er fascinerende at det var et samfund opbygget af en fri bondestand, og at de formåede at opretholde dette samfund i mere end 300 år. Gentagne gange var ditmarskerne udsat fra militære angreb, fra eksterne kampstyrker fra henholdsvis Holsten og Danmark, men bønderne formåede at organisere et forsvar af deres uafhængighed, indtil den endelige kapitulation til den danske kongemagt i 1559.

Det er således en motivation for os, at identificere hvordan dette frie bondesamfund fungerede internt. Deres forfatning, organisering og administration, grundlaget for deres samfund. Hvordan fungerede samfundet, og hvorledes adskiller denne sig fra andre samfund i samtiden, herunder bystaterne, og den monarkiske styreform, som ellers var de fremherskende.

Ingen af os havde tidligere hørt om dette frie bondesamfund, som eksisterede på kanten til det danske kongerige. Et samfund som er en væsentlig del af danmarkshistorien, og fortællingen om grænselandet mellem Danmark og Tyskland. Det undrede os derfor meget, at der intet faglitteratur fandtes om emnet på dansk, og kun et enkelt værk på engelsk. Alt anden nyere litteratur er på tysk. Emnet må altså siges at være yderst underbelyst. Den følgende rapport, er derfor den eneste faglitteratur som foreligger på dansk, der primært omhandler Ditmarsken.

Problemfelt

Vores genstandsfelt er udviklingen i Ditmarskens institutioner, sammenhængskraft og statsdannelsesproces. Vi vil se på de forudsætninger der var for bonderepublikken Ditmarskens eksistens. Hvorfor var det netop muligt her? Hvorfor udviklede samfundet sig i en alternativ retning? Hvad var forudsætningerne for at denne udvikling var mulig? Dertil vil vi også sammenholde udviklingen i Ditmarsken, med den omkringliggende udvikling i regionen og i Europa.

Indgangsvinklen på Ditmarskens udvikling er statsdannelsesteoretisk. Nærmere betegnet den sociologiske traditionen grundlagt af Max Weber (1864-1920). Vi vil altså fokusere på de processer der var mod en statsdannelse, hvorvidt om det faktisk kunne betragtes som en statsdannelse, og om den form for statsdannelse der fandt sted i Ditmarsken var et bæredygtigt alternativ. Dette vil vi

gøre med udgangspunkt i en primærkilde fra Ditmarsken, samt den generelle historie om Ditmarsken.

Fokuset er således også politisk historie, og vi vil kun involvere personer, kultur og lignede, såfremt det bidrager til en klargørelse af Ditmarskens og samtidens statsdannelsesprocesser.

Problemformulering

Hvorledes kan statsdannelsen i Ditmarsken karakteriseres i henhold til den statsdannelseseoretiske tradition, med udgangspunkt i Landsretten af 1447, og områdets overordnede historie fra år 1227 til 1559?

Afgrænsning

Rapportens primære fokus ligger inden for den traditionelle politiske historie, hvor sigtet i dette tilfælde er et signalement af Ditmarsken, som et særegent udtryk for statsdannelse i middelalderen. Dette betyder at vi giver et makrobillede af Ditmarskens historie, og ikke dykker ned i enkeltpersoners historie, med mindre disse giver en bedre forståelse af statens konstitution. Yderligere giver dette en afgrænsning af kildematerialet, som kunne være lovtekster, traktater og lignende. For litteraturvalget betyder det, at der primært vil blive anvendt teoretisk litteratur om statsdannelser, og litteratur om konkrete statsdannelser i middelalderen, samt om Ditmarskens historie.

Tidsmæssigt afgrænses undersøgelsen af Ditmarsken, til selvstændighedsperioden i årene mellem 1227 og 1559. Det er i denne periode at Ditmarsken kan karakteriseres som et selvstændigt område, og hvor de institutioner som Ditmarsken baserede sig på, gennemgik en interessant udvikling, som muligvis kan betragtes som en opbygning af en egentlig stat.

Metode og struktur

Den metodiske tilgang i denne rapport, lægger sig i en politisk og statshistorisk tradition, som tager udgangspunkt i staternes historie. Det har som nævnt været med til at afgrænse vores valg af litteratur, og yderligere har det påvirket vores valg af den teori, som vi vil benytte i analysen af kildematerialet og Ditmarskens historie. Den benyttede teori kommer således hovedsageligt til, at ligge inden for den historisk sociologiske skole. Her vil vi tage udgangspunkt i Weber, og følge op

med andre teoretikere inden for denne tradition, så som Charles Tilly (1929-2008) og Thomas Ertman.

Først i rapporten præsenteres en gennemgang af de teoretikere, som vi benytter. De begreber som er centrale for en forståelse af middelalderens statsdannelser vil blive fremlagt, for senere i rapporten at kunne benyttes i en analyse og diskussion af Ditmarsken som stat.

Herefter redegøres der for Ditmarskens historie i hele perioden med udgangspunkt i William Urbans bog *Dithmarschen – A Medieval Peasant Republic*, samt det tysksprogede lokalhistoriske værk *Geschichte Ditmarschens*. I redegørelsen vil der blive lagt vægt på de aspekter af Ditmarskens historie, som er vigtige for forståelsen af Ditmarskens institutioner. Dette være sig digebyggeriet, klansystemet, bønderne som klasse, diplomatiske relationer, lovtekster, beslutningsprocesser, eller krigenes pres på Ditmarsken som samfund.

Herefter vil vi foretage en analyse på baggrund af redegørelsen, og de teorier som er fremlagt. Denne analyse skal ved hjælp af begreberne fra teorierne, forsøge at forstå Ditmarskens historie i et statsdannelsesperspektiv, og udpensle de tendenser som klargør Ditmarskens institutioner eller egentlige statsapparat. Dertil vil vi indledningsvist med udgangspunkt i Ditmarskens lovbog *Dithmarscher Landrecht von 1447*, lave et nedslag i en primær kilde, som kan give et øjebliksbillede af Ditmarskens samfund. Lovbogen fungerede som ditmarskernes forfatning, og giver derfor et godt indblik i hvorledes deres samfund fungerede. Ditmarsken er som nævnt et underbelyst område, og der findes ingen oversættelser af den primære kilde, hverken til dansk eller engelsk. Vi har derfor måttet tage til det nuværende Ditmarsken og opsøge de originale kilder, hvor vi fandt den oprindelige lovbog, som dog var skrevet på oldfriisisk med en svært læselig håndskrift. Der fandtes dog en oversættelse til højtysk, med trykt gotisk skrift, af historikeren og juristen A.L.J. Michelsen fra 1842. Det er disse to tekster, som vi efter bedste evne har forsøgt at oversætte - se bilag.

Som en del af analysen diskuterer vi, om Ditmarsken indeholder de karakteristika som en stat består af. Vi diskuterer om Ditmarsken indeholder nogle aspekter, som afviger fra de stater som eksisterede i samtiden, og hvad disse afvigelser betyder for Ditmarskens statsdannelse. Dette giver også anledning til refleksioner over holdbarheden af de gennemgåede teorier, i forhold til den empiri som Landsretten og Ditmarskens historie udgør.

Hvad er staten?

Etymologisk er stat afledt af det latinske ord *status*, som betyder stilling, tilstand eller forfatning. Status blev i tiden omkring den romerske republik, brugt som en forkortelse af det latinske *status rei publicae*, som betyder den fælles sag. Ordet blev brugt på samme måde, som vi i dag ville bruge ordet statsanliggender eller statsstyrelsen. Det kunne også bruges som *status civitatis*, som henviste til det politiske samfund. Status havde således ikke i sig selv betydningen stat, men blev brugt i sammenhæng med de førnævnte begreber, og kom derved senere til at være synonymt med begrebet stat (Hansen 2014, 18-19).

Vi skal frem til tre år efter Den Westfalske Fred, til Thomas Hobbes' (1588-1679) *Leviathan*, før vi finder ordet brugt om noget der minder om den moderne form. Her bruges ordet for første gang om en politisk, juridisk og abstrakt entitet, bestående af et stort antal mennesker, som har overdraget suveræniteten til en person eller forsamling. I forordet beskriver Hobbes det således:

"I speak not of the men, but (in the abstract) of the seat of power [...] For by art is created that great Laviathan called a Common-wealth or state, (in Latin Civitas) which is but an artificial man; though of greater stature and strength than the natural, for whose protection and defence it was intended; and in which, the sovereignty is an artificial soul[...]" (Hansen 2014, 120).

Det er dog først med Charles-Louis de Secondat Montesquieus (1689-1755), som i 1748 skrev *Del' esprit de lois*, at man ser stat i sin moderne betydning. Han benytter både statsbegrebet når han skal beskrive et geografisk afgrænset politisk samfund, men også når han reflekterer over de institutioner som det politiske samfund består af. Her understreger han at staten er en abstrakt offentlig magt, som er adskilt både fra regeringen og befolkningen (Hansen 2014, 20).

Videnskabernes statsbegreb

Definitionen af statsbegrebet afhænger af hvilken videnskab du spørger. Den politiske filosofis tilgang til statens væsen, tager specielt udgangspunkt i hvad staten burde være. Den beskriver altså ikke eksisterende eller fortidige stater, men derimod utopiske forestillinger om den gode stats indretning. Den politiske filosofi har dog haft stor indflydelse på andre videnskabers forståelse af statsbegrebet, eksempelvis staten som forbundet med regeringen, folket, eller med en abstrakt suverænitet (Hansen 2014, 11). I den juridiske tilgang, tages der udgangspunkt i en statsretlig eller folkeretslig forståelse af staten. I Montevideo-konventionen fra 1933, fremgår der en klar definition, som fastlægger staters rettigheder og pligter:

"The state as a person of international law should possess the following qualifications: (a) a permanent population; (b) a defined territory; (c) a government and (d) a capacity to enter into relations with other states." (Hansen 2014, 12).

Den folkeretslige tilgang definerer således staten, som et afgrænset territorium, indeholdende et bestemt folk og en statsmagt, eller de såkaldte tre elementer – land, nation og stat (Hansen 2014, 12-13). Andre tilgange kunne være en antropologisk eller politologisk tilgang. I dag er det primært det sociologiske statsbegreb og det juridiske folkeretsbegreb som er fremherskende (Hansen 2014, 16).

Den videnskabsgren som vi vil benytte, i vores analyse af Ditmarsken som stat og som felt for en statsdannelsesproces, lægger sig hovedsageligt i den sociologiske videnskabs tradition. Specifikt i forlængelse af Max Webers statsbegreb, som er den mest dominerende inden for sociologien, men også nyere historiske sociologer som Ertman og Tilly.

Webers statsdannelsesteori

En af de mest kendte bud på hvad en stat er, og hvorledes en stat dannes, blev givet af den tyske sociolog og filosof Max Weber. Han præsenterer en række begreber, der klargør hvad der karakteriserer en stat, og hvilke indre magtformer en stat kan bestå af.

Webers definition af staten, tager udgangspunkt i legitim fysisk tvang, som den markør der karakteriserer en stat. Lige fra de første grupper og klaner, som forsøger at hævde retten til magt, er vold et helt normalt middel. Voldsmonopolet over et afgrænset område, er således statens grundlæggende metode, til at sikre magthavernes autoritet, og at den sociale orden opretholdes (Weber 1994, 4). Weber definerer de grundlæggende træk ved staten som:

"[...]en politisk institution, hvis administrative stab inden for et givet geografisk område succesrigt hævder retten til monopol på legitim fysisk tvang for at opretholde en vis social orden." (Månson et al. 2007, 100).

I sin analyse af staten, konstruerede Weber forskellige begreber for idealtypisk legitimering af voldsmonopolet og magtudøvelsen. Overordnet mener Weber at der findes fire typer:

- Traditionel legitimitet: Individet accepterer herredømmet, fordi det er i overensstemmelse med en orden der altid har været der. Han kalder det også for den evige fortids autoritet.

- Karismatisk legitimitet: Individet accepterer herredømmet på grund af troen på en leders personlige egenskaber. Dette kunne både være heltemod og styrke, men også hellighed eller en politisk demagogs taleevner.
- Værdirationel legitimitet: Individet underkaster sig herredømmet på grund af en værdirationel tro på herredømmets værdimæssige gyldighed. Værdien af samfundets regler begrundes ideologisk, med eksempelvis henvisning til belønninger i det hinsides (Weber 1994, 5).
- Målrational legitimitet: Individet underkaster sig herredømmet fordi love og regler anses for et rationelt middel til at opnå et fælles mål om for eksempel social orden. Hertil knyttes to underkategorier: Et herredømme kan være målrationalt legitimt, fordi det beror på fælles overenskomster mellem individerne/grupper af individerne, eller fordi individet anser de myndigheder der udformer love og regler som værende legitime, og accepterer dem derfor (Månson et al. 2007, 96-97).

Både den traditionelle, værdirationelle og til en vis grad den karismatiske kan i nogen grad knytte sig til religiøse værdier. Den målrational legitimitet er i højere grad forbundet med det sekulære, og Webers idealtypiske bureaukrati.

Forståelse af voldsmonopolets legitimitet er tæt knyttet til det territorium, som staten hævder sin ret over. Det idealtypiske legitime voldsmonopol gør sig ikke kun gældende internt i territoriet, men også eksternt i form af defensiv eller offensiv krigsførelse. I praksis består voldsmonopolet klassisk set af politi og militær, i forening med domstole og de institutioner der administrerer disse. I Europas middelalder, var grænserne mellem politi og militær flydende, og voldsmonopolet fandtes ikke. Blodfejder, dueller, hoveri, enkeltpersoners ret til at bære våben, privat domsret, adelens private hære og befæstninger, var alle med til at mudre billede af et legitimt voldsmonopol. Omend der i middelalderens Europa ikke kan tales om et decideret voldsmonopol, fandtes der unægtelig suveræne enklaver af mennesker, der igennem forskellige sociale kontrakter og troskabseder, levede i hvad der må betegnes som en slags protostater (Schultz 2015, 40-41).

Sociologen Michael Mann (1942-) videreudviklede Webers statsdannelsesteori. Mann påpeger at selvom mange historiske stater var præget af en decentral magtstruktur, udgjorde den militære koncentration omkring kongens centralmagt et statsligt fundament, ud fra hvilken staten senere blev organiseret. Staten konsolideredes gennem en samling af privilegerede adelsfolk, gejstlige og notable borgere omkring statsoverhovedet. Gennem samfundselitens anerkendelse og støtte til denne magt, genereredes magtens legitimitet. Frem mod moderniteten cementeres statens centrale

magtudøvelse, ved hjælp af teknologiske landvindinger i forhold til kommunikation, infrastruktur og krigsførelse. Dette muliggjorde statens mere direkte kontrol og magt over samfundet. Før dette må statens herredømme i højere grad betegnes som indirekte (Schultz 2015, 46-47).

Staten omtales ofte som en fast størrelse, men har til alle tider bestået af individer. Disse individer har overvejende været tilknyttet forskellige eliter. Særligt store jordbesiddere, adelige, højtplacerede gestlige, samt notarer og andre embedsmænd, har præget staternes middelalderlige udformning. Både Mann og Weber understreger at staten er blevet til gennem disse eliter. Mann påpeger yderligere, at staten ikke kan reduceres til en enhedsaktør, men må ses som et ”aktivitetsområde” for forskellige individer og grupper inden for samfundseliten. Staten og statsmagten kan altså ses som en magtarena, hvor eliter rivaliserer og samarbejder. En central pointe er selvfølgelig, at staten særligt i sin tidlige periode fæstnedes, jo bedre et givent regime var i stand til at forene forskellige elitors interesser (Schultz 2015, 49).

For at anskueliggøre staten og statsdannelsesprocessen, i middelalderen er det meget væsentligt at forstå familiens betydning. Æt, adelsslægt, klan, stamme og hus, er nogle af de mange betegnelser magtfulde familier er blevet nævnt ved gennem historien. Siden agrarsamfundets opståen, har visse eliter forsøgt at dominere samfundene. Som røverkonger har høvdinge med familie og sammensvorne domineret de tidlige landsbysamfund. Senere har disse landsbysamfund erobret andre stammer, eller selv blevet indlemmet i andre konstellationer af landsbysamfund.

Disse familier og klaner indkrævede tributs til gengæld for beskyttelse, og kan på mange måder ligestilles med moderne mafiaers indkrævning af beskyttelsespenge. Den tidlige styreform kan på den måde betegnes som kleptokratisk. Med tiden legaliseredes skatten gennem konstruering af traditioner, myter, religion eller former for ideologi. Voldens anvendelse blev med tiden mere koncentreret og brugt til at opretholde orden (Schultz 2015, 78).

For at beskrive den tidlige statsdannelse som klanerne var udtryk for, er *patrimonialisme* et centralt begreb som blandt andet introduceredes af Weber. Ordet er afledt af det latinske ord *patrimonium*, der betyder fædrene arv, og som lægger sig op af begrebet patriarki. Begrebet dækker over den tilbøjelighed der er hos herskere, til at tilgodese egne venner eller familie, til gengæld for disses loyalitet. Et patrimonialistisk styre er derved karakteriseret som et styre, hvor herskeren eller de herskende, udpeger civile eller militære embedsmænd blandt venner og familie, eller sælger dem til højstbydende. Således bliver både den civile og militære administration personligt afhængig af herskeren og dennes omgangskreds (Schultz 2015, 39-40).

Et afgørende begreb hos Weber er også bureaukratiets rolle i statsdannelsen, som Weber anser som en idealtypisk organiseringsform. Det som kendetegner Webers bureaukratibegreb er adskilte kompetenceområder, upersonlige regler, formaliserede avanceringsregler baseret på meritter og professionalismisme. Det er udviklingen af dette bureaukrati, som Weber ser som afgørende for den moderne stats forståelse af legitimitet, og som knytter sig til den fjerde kategori af idealtypiske legitimitetsformer. Den bureaukratiske form står som modsætning til den patrimonialistiske. En bureaukratisk form hvor suveræniteten bliver mere formel, og statens administration udføres af embedsmænd, modsat patrimonialismen, hvor statens administration er vævet sammen med adelens personlige forhold, privilegier og uformelle magtformer (Weber 1994, 13 & 107).

I vores senere analyse af Ditmarsken skal vi blandt andet kigge nærmere på, hvorledes Ditmarsken hopper fra en traditionel form for legitimitet til den moderne målrationelle legitimitet, og at dette hop sker uden de mellemliggende former for autoritet. Et andet aspekt ved Ditmarsken, som vi skal komme ind på i analysen, er at den stat som Ditmarsken opbygger, ikke i samme grad er et eliteprojekt, men på sin vis en forlængelse af bøndernes klansystem.

Tilly og stater

Til at belyse Ditmarsken som en alternativ form for statsdannelse benyttes den amerikanske sociolog og historiker Charles Tilly. Han analyserer forskellige stater, statsdannelser og statslignende organisationsformer. Eftersom Tillys analyser inkluderer forskellige stater over en periode på 1000 år, arbejder han med en bred definition af hvad stater er:

"[...]coercion-wielding organizations that are distinct from households and kinship groups and exercise clear priority in some respects over all other organizations within substantial territories."
(Tilly 1990, 1).

Ovenstående definition indbefatter dermed potentielt både store, små, centraliserede samt decentrale organisatoriske enheder, men udelukker stammer eller familiære strukturer. Det centrale analytiske begreb er benyttelsen af 'tvang', som for Tilly er en vigtig bestanddel i enhver form for statsdannelse.

Denne brede definition af statsbegrebet er nyttig for os i arbejdet med Ditmarsken, da denne på flere måder kan siges at være en atypisk enhed sammenlignet med de fremherskende statsformer der har domineret europæisk historie.

I en moderne kontekst er den nationale statsform den altovervejende dominerende, men Tilly understreger, at udviklingen mod dette bestemt ikke har været unilineær – tværtimod. Udover den nationale stat har et utal af imperier og forskellige systemer af fragmenteret suverænitet også eksisteret i forskellige former til forskellige tider (Tilly 1990, 21).

Dette fokus på forskellighed i statsformer ligger også til grundlag for Tillys egen grundlæggende intention, om at forklare hvorfor europæiske statsformer har haft så store variationer over tid og rum, samt hvorfor det i sidste ende var den nationale stats organisationsform der vandt frem (Tilly 1990, 5). I en undersøgelse af Ditmarsken er det den første del om forskellige variationer i statsformer, der i høj grad er relevant, og det er i den forbindelse Tillys teorier anvendes.

Ifølge Tilly er det ved enhver statsform eller statsdannelse helt essentielt, at undersøge dynamikken mellem 'tvang' på den ene side og 'kapital' på den anden.

Tvang

Tvang skal ses som alle former for organiseret magtanvendelse – i praksis eller med trussel herom – der forårsager tab eller skade til personer, grupper eller deres besiddelser, og hvor disse er bevidst herom. Det er centreret omkring forskellige former for væbnet magt, men inkluderer også midler som fængsling, ekspropriering af land, ydmygelse og offentlige trusler. Tvang er dermed et udtryk for dominans (Tilly 1990, 19).

Tvang er essentielt fordi det leder til, at en gruppe kan dominere en anden inden for et givet territorium. Den dominerende gruppe bruger de ressourcer, som deres tvangsudøvelse giver dem adgang til, for yderligere at kunne udvide sin geografiske dominans. Dette leder til konflikter med andre tvangsudøvende grupper:

"Men who controlled concentrated means of coercion [...] ordinarily tried to use them to extend the range of population and resources over which they wielded power. When they encountered no one with comparable control of coercion, they conquered; when they met rivals, they made war." (Tilly 1990, 14).

En væbnet konflikt kræver ressourcer, som en hersker bliver nødt til at udvinde fra sin befolkning. Det er i denne udvinding, at tvang akkumuleres og koncentrerer på forskellig vis, hvilket skaber forskellige stater:

- Samfund med lav akkumulering, men høj koncentration af tvang, er typisk imperium-lignende statsformer, hvor herskerens magt beror på, at hans undersåtter ikke akkumulerer betydningsfulde magtmidler.
- Det omvendte tilfælde, med lav koncentration og høj akkumulering, danner statsformer med fragmenteret suverænitet, hvor relativt små befolkninger kan forsvare sig mod større fjender, men må fungere uden et centreret statsapparat (Tilly 1990, 21).

I vores analyse er dette aspekt noget vi er interesseret i at kigge nærmere på, for at vurdere om Ditmarsken kan siges at passe ind i en sådan model. I den forbindelse er det vigtigt at gøre sig klart, at der er tale om konstruerede idealtyper der lægger sig op af en Webersk tradition, og ingen stater vil således passe præcist med modellen. De to yderpunkter illustrerer hvordan forskellige anvendelser af tvang skaber forskellige statsformer. Fælles for begge er dog, at ud af organiseret tvang vokser der stater.

Kapital

På samme måde som tvang både kan akkumuleres og koncentrerer, således gælder det også for kapital, og det er i denne proces at byer opstår. Byer er centre for handel og tiltrækker arbejdskraft og investeringer – en udvikling der kan være reciprok i det omfang at kapital også søger billig arbejdskraft (Tilly 1990, 17).

Ditmarsken udfordrer muligvis denne generalisering, da det som bonderepublik ikke havde deciderede urbane centre, men alligevel gjorde sig bemærkede ved flittig brug af handel. Tilly nævner dog også, at placering i et større handelsnetværk kunne være endnu vigtigere end alene størrelsen på en by (Tilly 1990, 47).

Formen på byerne afhænger af balancen mellem akkumulationen og koncentrationen. Der hvor kapital akkumuleres uden at koncentrere sig særligt, vil flere mindre bycentre opstå. Hvis koncentrationen derimod er høj vil tendensen være, at den urbane vækst vil være centreret omkring et eller få centre. For alle byer gælder det dog, at de er stærkt afhængige af det omkringliggende landbrug, og de ressourcer der kommer derfra. Det er først i nyere tid, at landbruget er blevet så produktivt, at det har kunnet lade sig gøre at affolke landbrugsområder til fordel for urbanisering (Tilly 1990, 18).

Byer og stater har naturligvis haft en vigtig interaktion gennem historien. Overordnet set fra omkring 1000-tallet og frem, er byerne vokset i antal og størrelse. Byer ligger typisk inden i statsterritorier, om end middelalderens bystater er eksempler på, at byen kan være selve staten.

Funktionen af byerne, som ophober og (om)fordeler kapital, er med til at forme den stat de er en del af, og staten har i høj grad haft interesse i at benytte sig af denne kapital for at styrke statsmagten. Staters benyttelse af tvang har historisk set været den største udgift, hvilket har givet incitamenter til at inkorporere byerne i staterne. Der ligger derfor en komparativ fordel for de stater, der har kunnet kombinere tvang og kapital (Tilly 1990, 51). Ditmarskens mangel på urbane centre er derfor interessant, da det adskiller dem fra mange af de andre statsstrukturer i samtiden, hvilket vi vil undersøge nærmere i analysen.

Byer og stater

Der har historisk set eksisteret et ambivalent forhold mellem byer og stater, hvor de på samme tid både har virket utålelige og uundværlige for hinanden. Byerne skulle bruge beskyttelse af deres handel, som staternes tvangsapparater kunne levere, men byerne ønskede ikke at betale for statens omkostninger til disse tvangsapparater. Omvendt drog staterne nytte af byernes kapital til at finansiere etableringen og opretholdelsen af de bevæbnede styrker, men var bekymrede for byernes potentielle modstand mod statens magt (Tilly 1990, 58-59). Ifølge Tilly kan stater karakteriseres ud fra, hvorledes interaktionen er mellem tvang og kapital. Han skelner således mellem tvangsintensive og kapitalintensive stater (Tilly 1990, 56). I de kapitalintensive stater har en given hersker været nødsaget til at tage hensyn til interesser fra de urbane eliter for at kunne konsolidere staten, hvilket har givet disse eliter en form for repræsentativt fodaftryk i statsstrukturen. Sådanne repræsentative institutioner er ikke nødvendigvis et resultat af velvilje fra herskernes side, men snarere et resultat af en pragmatisk vurdering af magtforholdene:

”Representative institutions generally first appeared in Europe when local, regional or national governments bargained with groups of subjects who had enough power to inhibit the government’s operation but not enough to take them over.” (Tilly 1990, 64).

I de tvangsintensive stater, med få eller ingen betydende byer, har herskeres primære forpligtelser været rettet mod stormænd med betydelige bevæbnede styrker under sig (Tilly 1990, 58). Det kan således problematiseres om en bonderepublik som Ditmarsken, automatisk kan kategoriseres som tvangsintensiv.

Krig og stat

Akkumulering og koncentration af tvang har ført til væbnet konflikt med rivaler. Dette aspekt er ifølge Tilly helt centralt for dannelsen af stater. Han skriver sig dermed ind som fortæller for at krig, og forberedelser til krig, danner stater. Denne tanke ligger i forlængelse af tænkere som Weber og Hintze (Møller 2015, 212). Han går tilmed så vidt til at pointere, at stater mange steder tilnærmelsesvist er opstået som et biprodukt af herskeres stræben efter at tilegne sig midler til krigsførelse (Tilly 1990, 14).

Når erobrere lykkes med at underkue rivaler både internt og eksternt i et afgrænset territorium, bliver de også regenter i forhold til befolkningen. I den forbindelse bliver de involveret i administration, heriblandt udvinding af ressourcer. Administrationen er nødvendig for fortsat at kunne forberede sig til krig, og den vokser hurtigt i omfang. De folk der styrer administrationen kræver indflydelse og pleje af deres interesser, hvilket faktisk kan lægge begrænsninger på krigsførelsen (Tilly 1990, 20). Administration er altså skabt af krig og forberedelse til krig, men kan også være med til at begrænse krigsførelse.

Stater der taber krige vil typisk snævre ind eller forsvinde helt. Et utal af forskellige faktorer har naturligvis spillet ind i udfaldet af historiens krige, men der er en tendens til, at det i sidste ende er de stater med det største apparat af tvangsmidler, og ikke nødvendigvis de mest ydedygtige, der består. En anden faktor er den teknologisk udvikling, som over tid gjorde det til stadighed dyrere at føre krig, hvilket yderligere har indsnævret antallet af krigsduelige stater. De forøgede omkostninger betød, at om end de benyttede sig af kortsigtede lån eller af øget inddrivelse af skatter, var stater med adgang til kapital stærkest stillet (Tilly 1990, 28-29).

Tillys undersøgelse af europæiske stater i en periode, der strækker sig over 1000 år, understreger kompleksiteten i de forskellige statsdannelser der har været. I sidste ende blev alle de stater der overlevede overvejende til nationalstater, som vi kender det i nutiden, men vejen dertil har langt fra været ens. Nationalstaterne benyttede sig af en kombination af kapital og tvang og kan karakteriseres som 'kapitaliseret tvang', hvor kapitalen blev inkorporeret i statsstrukturen. En sådan struktur blev i det moderne europæiske samfund den dominerende, men lande som England og Frankrig efterlevede det hurtigere end andre (Tilly 1990, 30). I vores arbejde med Ditmarskens bonderepublik er Tilly interessant, fordi han netop påpeger mangfoldigheden af alternative statsformer gennem historien, og han benytter sig tilmed af nogle analytiske begreber, som vi kan drage nytte af. Konkret benytter vi os i analysen af Ditmarsken af Tillys begreber om:

- Akkumuleret og koncentreret tvang
- Akkumuleret og koncentreret kapital
- Tvangsintensive og kapitalintensive stater
- Hans overordnede tese om, at krig skaber stat

Ertman og andre faktorer

I sin analyse af middelalderens statsdannelser i Europa, baserer Ertman sin teori på de tanker som blandt andet er udviklet af Otto Hintze (1861-1940), og som også lægger sig i en webersk tradition. Hintze tager ligesom Weber og Tilly udgangspunkt i den suveræne territorialstat, og ønsker at undersøge hvorfor denne type stat blev den grundlæggende politiske form, der overvandt bystaten, imperiet og feudalismen, og blev det typiske for de moderne stater som findes i dag (Ertman 1997, 3-4).

Weber har som bemærket en distinktion mellem en bureaukratisk eller en patrimonialistisk infrastruktur i staternes forvaltning. Dertil skelnes der også mellem en 'absolutistisk' og en 'konstitutionel' statsform. Denne model tager Ertman også udgangspunkt i, men mener at der må tilføjes flere aspekter til i forståelsen af statsdannelsen, eftersom teoriens konklusioner ellers fremstår forsimplede og ukorrekte (Ertman 1997, 6-7).

Krig og geografi

Hintze skriver at han mener den afgørende konflikt som har formet staternes udvikling, ikke er en konflikt mellem klasserne, men derimod mellem forskellige nationer. Det er udefrakommende pres, som har formet den enkelte stats indre organisering. Det militære pres som staterne på det Europæiske kontinentet var udsat for, ledte ifølge Hintze til *"[...]militarism, absolutism and bureaucracy, whereas such pressures were not present in England. [...] It was above all the geographic position that had its effects."* (Ertman 1997, 11). Militært pres kombineret med det enkelte lands geografiske position, bliver således afgørende for dette lands indre organisering. Dette er også en effekt, som betyder noget for ditmarskernes samfundsform, hvor både geografi og krig havde en stor betydning. Et voldsommere pres, i en geografisk udsat position, skulle således føre til at en stats regent, succesfuldt ville underminere repræsentative institutioner og lokalt styre, for på den måde at forberede sig på krig. Absolutismen udviklede i forlængelse af dette pres et omfattende bureaukrati, hvorimod den konstitutionelle styreform udviklede et mindre, da denne var under mindre pres (Ertman 1997, 11-12).

Ertman mener at denne tilgang er forsimplet på to måder. Ungarn og Polen var under voldsomt militært pres fra både osmannere og russere, men begge stater opretholdt statsformer der var klart konstitutionelle, hvorimod Spanien der var afskærmet fra resten af Europa, på grund af den barriere som Pyrenæerne udgjorde, udviklede sig i en absolutistisk retning. Dertil er den betragtning, at det kun var de absolutistiske stater som udviklede omfattende bureaukratier, heller ikke i overensstemmelse med virkeligheden. Eksempelvis havde 1700-tallets Storbritannien et bureaukrati, der overgik selv Frederik den Stores Prøjsen. Yderligere stemmer denne model ikke overens med at eksempelvis Frankrig ikke udviklede en bureaukratisk tradition, men derimod beholdt en patrimonialistisk tilgang, på trods af at der også her var et omfattende militært pres tilstede (Ertman 1997, 12-13).

Ertman kritiserer også dele af Tillys tilgang til spørgsmålet om bureaukratiseringen af staterne. Tilly hævder at en faktor i opbyggelsen af et omfattende bureaukratisk statsapparat, var hvor besværligt det var at indsamle tilstrækkeligt med ressourcer. Dette for at kunne opbygge en hær, til at imødekomme konkurrerende staters militære pres. Således ville stater med nem adgang til ressourcer og et mindre militært pres, ikke udvikle store bureaukratiske strukturer. Her tager Tilly ligesom Hintze udgangspunkt i en geografisk forklaring: *"[...]taxes on land were expensive to collect as compared with taxes on trade, especially large flows of trade past easily controlled checkpoints."* (Ertman 1997, 13).

Tillys argument bruger således både Hintzes militære pres og statens geografiske placering, men tilføjer et økonomisk perspektiv, mellem landbrugssamfund og samfund med større fokus på byer og handel, for at forklare forskellene i bureaukratiseringen. Et landbrugssamfund må altså bruge en større grad af tvang, for at opnå de samme ressourcer som et kapitaltæt handelssamfund, eller et samfund med andre nemt tilgængelige indtægtskilder (Ertman 1997, 14-15).

Ertman mener dog at disse teorier stadigvæk er problematiske, og stadigvæk ikke formår at forklare Polen eller Ungarn, eller hvorfor Portugal og Spanien bliver absolutistiske, på trods af en omfattende handel og et oversøisk koloniale imperium. Dertil mener Ertman at det ikke er korrekt, at beskatning af landbrugssamfund kræver et mere omfattende bureaukrati end et handelssamfund, med Storbritannien som et klart eksempel (Ertman 1997, 15).

Ujævn udvikling og klasseperspektiv

En anden tilgang til forståelse af statsdannelsesprocesserne, som Ertman også baserer sin teori på, er den politiske historiker Perry Andersons (1938-) forsøg på en ny forklaringsmodel for

statsdannelse. Anderson identificerer tre statstyper, som konsekvens af den tidligere statsdannelsesproces. En mild absolutisme, som opstod i Spanien eller Frankrig. De konstitutionelle samfund med Storbritannien og Holland, og den hårde militariserede absolutisme, som opstod i Preussen og Østrig.

I forklaringen på disse forskelle, introducerer Anderson teorien om den ujævne udvikling af Europas stater. De dele af Europa som havde været under Romerriget, udviklede sig anderledes end dem uden for denne grænse, da der inden for rigets grænser var flere byer og handel. I Vesteuropa udvikledes staten ved militære erobringer, og brugte den organisation som udviklede sig i hæren, til at fastholde elitens privilegier. Samtidigt integreredes byerne og bourgeoisiet i staten og adelsstanden. Dette gav den milde absolutisme. Dog opstod den konstitutionelle statsform de steder hvor bourgeoisiet var så stærkt, at de gennem en revolution formåede at omvælte absolutismen. I Østeuropa var byerne færre og mindre, og bondeklassen var ikke fæstebønder, som tilfældet var det i vesten. I 1300-tallet bliver bønderne frigjort i Vesteuropa, men fæstebåndet blev på samme tid introduceret i Østeuropa. Det betyder at bondestandens position, på det tidspunkt hvor statsdannelsen finder sted i vest, er som en klasse der ikke er totalt underlagt adelen. I modsætning hertil var bønderne bundet til adelen, og bourgeoisiet ikke stærkt nok til at have en indflydelse på statsdannelsen, på det senere tidspunkt hvor den finder sted i Østeuropa. Der lå altså mindre i vejen for at adelen kunne udvikle en omfattende militariseret absolutisme, på baggrund af det militære pres som kom fra konkurrerende stater i 1600-tallet (Ertman 1997, 16-18).

Anderson introducerer således et klasseperspektiv på statsdannelsen, modsat Hintzes opgør med en marxistisk forståelse af statsdannelsen. Han argumenterer også for at statsdannelsen skal ses i lyset af, at statsdannelsen skete på forskellige tidspunkter under forskellige omstændigheder for Vest- og Østeuropa. Dog fastholder han som Hintze og Tilly, at krigen havde en afgørende betydning for statsdannelsen. Ertman kritiserer at også Andersons model ikke formår at forklare Ungarns og Polens konstitutionelle statsform. Dertil mener han heller ikke at modellen viser hvorfor det lige var Storbritannien og Holland der formåede at omvælte absolutismen, når Spanien og Frankrig ligeledes havde mange byer og et stærkt bourgeoisie (Ertman 1997, 18).

Et klasseperspektiv på Ditmarsken er, som vi senere skal se, afgørende for at forstå Ditmarskens udvikling. Det unikke ved Ditmarsken er, at det hverken er adelen eller bourgeoisiet som skaber denne stat, men derimod en bondeklasse gennem en form for klassekamp.

Styreform, timing og parlament

De forskellige teorier har ifølge Ertman tilsammen givet et klarere billede af de europæiske staters udvikling, dog har de endnu vist sig ufuldstændige. Ertman tilføjer derfor yderligere nogle faktorer, for at forstå dannelsen af staterne i Europa. For det første middelalderens repræsentative styreform og struktur i forhold til klasse og lokalforankring. For det andet tidspunktet for statsdannelsen, og hvilke ressourcer der var til rådighed. For det tredje parlamenternes selvstændige indflydelse på staternes udvikling (Ertman 1997, 19).

Forskellen i de politiske regimer i Europa, kan ifølge Ertman tilskrives styrken i de repræsentative institutioner i middelalderen. Samfundene havde grundlæggende to forskellige repræsentative former. Den tricuriæle form og to-kammer formen. Den tricuriæle form fandtes primært inden for de tidligere grænser af Romerriget, så som Frankrig, Italien, Spanien og det meste af Tyskland. To-kammer formen fandtes derimod i de stater, som opstod uden for Romerrigets gamle grænser. Disse var eksempelvis England, Polen, Ungarn og de skandinaviske lande. Den interne struktur i to-kammermodellen bestod af et overhus med adelen og præstestanden, og et underhus med valgte repræsentanter fra lokale myndigheder i hele landet. Derimod var den tricuriæle form med tre kamre, som adskilte de forskellige klasser i hver sit kammer – adelen, præsterne og bourgeoisiet (ingen bønder). Der var ingen territorial repræsentation fra lokale myndigheder, som ellers var normen i to-kammersystemet (Ertman 1997, 20-21).

Ifølge Ertman havde to-kammer systemet to fordele, som styrkede dette system, og gjorde det i stand til at modgå det militære pres og absolutismen. Til dels svækkedes det konstitutionelle system i den tricuriæle model, fordi kamrene var delt efter klasse, hvilket førte til at den enkelte klasse kun tog sig af sine egne interesser, og den konstitutionelle forsamling havde derfor ingen fælles interesse i at forsvare forsamlingens samlede rettigheder. Det gjorde det muligt for kongemagten at spille de forskellige kamre ud mod hinanden, ved blot at tilgodese enkelte af kamrenes klasseinteresser. Derimod var klasserne blandet sammen i to-kammersystemet, og var derfor sværere for kongen at manipulere. Yderligere blev to-kammer systemet styrket af at være forankret i lokalområderne. Det betød at de lokale repræsentanter anså forsamlingen som en forlængelse af deres lokalinteresser, og havde derfor en interesse i at opretholde sådan et system. Samtidigt havde de lokale repræsentanter de ressourcer som skulle til, i kraft af deres rolle som indsamlere af skat eller opretholdelse af den lokale milit, for at kunne forsvare forsamlingen mod kongens interesser (Ertman 1997, 21-22).

Det var således forskelle i startpositionen i statsopbyggelsen, som gjorde forskellen for hvorledes det udviklede sig. Der var de stater som byggede deres samfund på resterne af Romerriget, og så de

stater som måtte gøre det uden. Den tidligere historie får således også betydning for staternes udvikling (Ertman 1997, 24).

Ertman mener at denne forklaringsmodel, sammenholdt med de andre teorier, giver en god forståelse af hvorfor nogle stater var konstitutionelle og andre absolutistiske. Derimod mener han at der skal mere til for at forklare hvorfor Frankrig, Spanien og de italienske stater var patrimonialistiske, mens de to østlige riger Ungarn og Polen også var det (Ertman 1997, 25).

Her foreslår Ertman at kigge på timingen for krigens pres og den efterfølgende statsdannelse. Han giver således Hitze, Tilly og andre ret i at krigens pres igangsætter en statsdannelse, men mener at fejlen ligger i at de ikke medtog forskellen i timing. Det militære pres skete ikke simultant. Der er tre grunde til at denne distinktion er afgørende for statens udvikling. Timingen afgør hvor mange ressourcer der er til rådighed for de aktører som ønsker at opbygge en stat. Alle de stater som blev udsat for vedvarende militært pres, begyndte at opbygge en større og mere specialiseret administration, men de ressourcer som var til rådighed varierede enormt over tid. Således havde de tidlige statsdannelser før omkring 1450, været nødsaget til at opbygge svært foranderlige og patrimonialistiske strukturer, hvor statens stillinger gav prestige og privilegier for dem som besad embederne. Dertil bestod ressource manglen i at der var langt færre eksperter til rådighed i den tidlige statsdannelsesperiode. Først efter denne periode udviklede universiteterne sig til at kunne understøtte en statsdannelse. Arbejdsmarkedet var bedre for en statsdannelse i den sene periode, da der var flere uddannede mennesker til rådighed, hvorved magthaverne ikke behøvede at give de samme privilegier som tidligere. Yderligere kunne de nyere statsdannelser lære af de fejl som tidligere begik, og derved blive mere effektive (Ertman 1997, 26-27).

Ertman mener at der må yderligere en forklaringsfaktor til, for at kunne forklare hvorfor staterne udviklede sig som de gjorde. Denne faktor mener han findes i den historiske forandringskraft, som et stærkt nationalt parlament udgjorde. I absolutistiske stater spillede parlamentet ingen rolle, da det ikke eksisterede. Disse fortsatte udviklingen på baggrund af andre faktorer, men i de stater som forblev konstitutionelle spillede det en forandrende rolle.

I England, Polen og Ungarn som alle endte med konstitutionelle styreformer, er det netop parlamentets rolle som Ertman identificerer som afgørende. England som tidligt blev udsat for militært pres, og en efterfølgende statsdannelsesproces, burde ifølge modellen have endt som patrimonialistisk, men havde ikke desto mindre et omfattende moderne bureaukrati. Polen og Ungarn burde derimod som sene statsbyggere have udviklet en bureaukratisk struktur, men havde derimod en patrimonialistisk struktur. I England varede parlamentets kamp mod patrimoniaslismen

over tre århundrede, men førte i sidste ende til at England og hele Storbritannien fulgte en bureaukratisk udvikling. Dette skete fordi et stærkt parlament formåede at modvirke og erstatte de patrimonialistiske tendenser, som ellers var konsekvensen af Englands tidlige statsdannelse. Det hjalp dog på denne udvikling, at England ophørte sit militære engagement på kontinentet, og derved mindskedes presset på landet.

Omvendt er udviklingen i Polen og Ungarn. Disse stater kom først under pres i den sene periode, og burde derfor have udviklet en bureaukratisk stat, men de nationale af adelige forsamlinger her blokerede for udviklingen af et moderne bureaukrati. Grunden til denne forskel mener Ertman skal ses i timingen. I kraft af Englands tidlige udvikling, fandtes der allerede en statsstruktur efter patrimonialistiske linjer, og målet for parlamentet blev derfor at reformere dette system. I Ungarn og Polen fandtes dette system ikke før de nationale forsamlinger, og målet blev derfor at forhindre de moderniserings- og centraliseringsstrukturer, som kongen forsøgte at opbygge med et omfattende bureaukrati (Ertman 1997, 29-32).

Ditmarsken fik aldrig lov til at udvikle sig til en moderne stat, men som vi skal se senere i rapporten, så udviklede de tidligt en slags semidemokratiske og senere parlamentariske institutioner. Det gjorde de under konstant militært pres fra adelen, og uden stor koncentration af kapital. På flere måder kan det siges, at Ditmarsken falder uden for de kategorier som teorierne opstiller.

Ertman understreger afslutningsvis, at de kategorier han benytter sig af for at beskrive staterne, er analytiske kategorier, og at der er andre kategorier som kan benyttes i beskrivelsen af de samfund som udviklede sig. Yderligere understreger han, at der fandtes variationer inden for kategorierne. Eksempelvis var Frankrig i lang højere grad et skoleeksempel på en patrimonialistisk og absolutistisk stat, og Prøjsen på en bureaukratisk og absolutistisk stat, end tilfældet var med henholdsvis Spanien og Saksen (Ertman 1997, 32).

Ditmarskens historie

Ditmarsken er et område i det nuværende Holsten, i den tyske delstat Slesvig-Holsten. Med Ejderen mod nord, Elben mod syd, Nordsøen mod vest og marskland mod øst, var Ditmarsken nærmest at opfatte som en ø. Som navnet antyder, består området hovedsageligt af marskland, der lå på niveau med havoverfladen (Urban 1991, 8).

Befolkningen i Ditmarsken har over århundreder konstrueret diger, gravet dræningskanaler og i det hele taget selv skabt forudsætningerne for deres liv, i et landskab, der indimellem må have været nådesløst med kraftige storme og oversvømmelser (Urban 1991, 9). Det vidner måske om den vilje og udholdenhed, der i middelalderen gjorde Ditmarsken til en af de mest succesfulde bondestater, og som vi skal se, oven i købet var i stand til at besejre Kalmarunionen.

Klaner og diger

Ifølge historikeren Nis R. Nissen (1925-2000) giver det ikke mening, at tale om et 'Ditmarsken' før år 600 e.v.t. og først omkring år 1000, begynder området at tage den form vi genkender som Ditmarsken i dag (Nissen et al. 2000, 95). Omkring dette tidspunkt havde et vejnet så småt forbundet de bosættelser som lå langs kysten, og med disse veje var der også opstået mindre handelspladser. Senere opstod landsbyer i marsken, og møller og kirker skød op. Ditmarskerne havde bogstavelig talt selv skabt deres land, ved at bygge diger og indlemme nyt land – og havde i den forbindelse også, ifølge Urban, skabt deres egen variant af det germanske klansystem (Urban 1991, 11).

Holsten bestod af tre geologiske formationer fra vest mod øst: yderst, mod Nordsøen, lå 'wurten'; små områder eller øer af land, der lå over havets overflade. Bag denne spredte kystlinje lå marsken, der blev oversvømmet ved højvande, og af de tilbagevendende storme fra Nordsøen. Længere inde i landet lå 'geest' – et område der naturligt lå nogle meter over havet (Urban 1991, 9). Folkene i geesten brugte i sommermånederne marsken som græsningsarealer til deres kvæg, og indtog over tid øerne i wurten. Her drog de pæle i jorden, og opdyngede mudder og gødning. Som Urban gør rede for, kunne små grupper eller familieklaner kun indvinde begrænsede mængder land, hvorfor det forekommer naturligt, at flere af disse grupper har fundet sammen i samarbejde, for at kunne udvide de øer som wurten udgjorde. Over århundreder begyndte dette område at udgøre et sammenhængende land, og befolkningen kunne begynde at indtage marsken bag wurten i større omfang. Dette førte igen til at større grupper fandt sammen i konstruktionen af diger og dræningskanaler, og derved skabtes mindre landsbyer (Urban 1991, 10).

I denne bevægelse opstår det, som Urban mener adskiller klanerne i Ditmarsken, fra resten af de germanske klaner. De mange familier var ikke nødvendigvis nært beslægtede, eller sammenknyttet af ideen om fælles forfædre. I Ditmarsken var de antageligvis i højere grad knyttet sammen for at kunne drage nytte af hinanden, for at udvide og sikre deres bosættelser. Svagere familier blev indlemmet i de stærkere, og helt andre og nye familier kunne føjes til (Urban 1991, 11). Klanernes

primære berettigelse var dog stadig at yde beskyttelse, samt at kunne udøve hævn, hvis klanens medlemmer blev uretmæssigt behandlet af fremmede. Dette førte hurtigt til blodfejder, der kunne have voldsomme og ødelæggende konsekvenser for et samfund, som det der fandtes i Ditmarsken. Her peger Urban på, at klanerne i Ditmarsken udviklede deres egen version af 'wergild-systemet' (blodpengesystemet). Da der ikke var en konge eller anden højere myndighed til at gribe ind i en eventuel konflikt, og mægle og udstede bøder, greb det lokale fællesskab ind, og opkrævede blodpenge på vegne af den forurettede klan (Urban 1991, 11). Dette havde ifølge Urban to åbenlyse fordele. Samfundet kunne følge sine egne sædvaner, og i fraværet af en adelig dommer, kunne domsgebyret i al væsentlighed elimineres. Endvidere havde store klaner svært ved at ignorere krav fra mindre klaner; alle havde en interesse i at retfærdighed blev udøvet og opretholdt, for at bevare balancen i de mange formelle og uformelle alliancer (Urban 1991, 11). Urban peger på, at der var lignende klansamfund i de nordlige marskområder, og at de alle indeholdt flere frie mænd end de omgivende tysk-romerske småstater (Urban 1991, 14).

Nissen mener at pligt og ret for den enkelte i forhold til klanerne, først og fremmest knyttede sig til sikkerhed og i den forstand var rettighederne betinget af, at den enkelte besad og var i stand til at føre våben, og på denne måde til enhver tid, kunne bidrage til klanens sikkerhed. Han mener desuden, at den ejendom den enkelte rådede over, i den tidligere periode har været meget begrænset, og i bedste fald har været at betragte som fællesskabets. Klansamfundet og dets traditioner var således den dominerende sociale virkelighed i starten af Ditmarskens historie, og det var også herpå at samfundets autoritet hvilede (Nissen et al. 2000, 97).

Frigørelsen

Vi har begrænset viden om magtforholdene i Ditmarsken i den tidlige middelalder, men i 1227 brydes den danske dominans i det holstenske område (Gregersen 1981, 109-110). I 1227 faldt ditmarskerne Valdemar Sejr i ryggen, da han førte en hær ind i Holsten. I stedet støttede de op om Holsten, Saksen og Hansaen. Valdemar Sejr tabte krigen, og som led i fredsaftalen, opnåede Ditmarsken en form for autonomi, ved at anerkende ærkebiskoppen i Bremen som deres overherre (Urban 1991, 24-28). Ærkebiskoppen af Bremen havde øjensynligt interesse i at øge sine indtægter, mens Ditmarsken antageligt havde interesse i at opnå kirkens beskyttelse, ved formelt at anerkende ærkebiskoppen, så de ikke uden videre kunne underlægges en anden adelig overherre (Urban 1991, 31-32).

I 1329 var ditmarskernes autonomi vokset yderligere, og området var domineret af bønderne selv. De betalte ingen skat til bispedømmet i Bremen, bortset fra et lille symbolsk beløb ved nye

ærkebispens indsættelse. De udnævnte selv administratorer af kirker og sogn, og som vi skal se, fordrev de adelsklassen fra Ditmarsken (Urban, 1991, 39).

Kampen mod adelen

I slutningen af 1200-tallet og starten af 1300-tallet, var der i det meste af Det Tysk-romerske Rige opstået en klasse af lavadelige. Disse lavadelige eller 'ministeriale', var også opstået i dele af Ditmarsken. De ønskede angiveligt at underlægge sig klanerne og Ditmarsken, og allierede sig med greverne i Holsten. Dette førte til den såkaldte Kaninkrig i 1283, som resulterede i nederlag for greverne og lavadelen. Da de to hære mødtes på slagmarken, skulle en kanin eftersigende have løbet mellem de to hære, hvilket udløste jagtråbet: "[...]löp löp löp", fra nogle af de holstenske fodfolk. Dette blev mistolket af andre holstenere, som begyndte at trække sig tilbage. Ditmarskerne udnyttede tilbagetoget, og angreb adelens flygtende styrker. Nederlaget for adelen førte til en proces, hvor de tilbageværende lavadelige over en årrække blev fordrevet fra Ditmarsken. Omkring 1306 var der stort set ingen adelige tilbage i Ditmarsken, og klanerne dominerede igen området. Således blev klanerne den samfunds bærende konstellation, som sikrede bondestanden sin frihed, og gjorde det muligt for bonderepublikken at udvikle sig (Urban 1991, 36-39). Det var blandt andet denne hårdføre klankultur, som gav dem et rygte som krigeriske og barske:

"Dithmarschers' skills in war, their knowledge of the terrain, their use of flatbottomed spears as vaulting poles to cross canals, their ever-present knives, and their fierce independence made them, doughty warriors, fierce marauders, and aggressive traders[...]" (Urban 1991, 42-43).

I 1300-tallet erkendte greverne i Holsten, at bønderne i Ditmarsken udgjorde en trussel mod deres autoritet. Det er ikke usandsynligt at den omkringliggende adel frygtede, at ditmarskerne kunne inspirere deres bønder til at kræve de samme rettigheder (Urban 1991, 45).

Ved blandt andet at få en rivaliserende greve kastet ud over hans egen borgmur, og snigmyrde dennes broder i hans seng, havde Grev Gerhard den Store formået at samle hele Holsten under sig. Gerhard ønskede nu også at erobre de opsætsige ditmarskere. I 1319 samlede han sin hær og drog ind i Ditmarsken. Efter et par små sejre, valgte den dristige Gerhard at drive sin hær frem, ind i Ditmarskens kerneland. Han tog vejen gennem skoven Risenwold, hvor et slag ved byen Wöhrden fandt sted. Det endte med et bittert nederlag til Gerhard, hvis hær måtte flygte gennem skov og mose, mens ditmarskerne jagede dem ned. Da slaget var ovre, talte ditmarskerne eftersigende 500 døde, mod 2000 på Gerhard den Stores side (Urban 1991, 47-49).

Dette var dog ikke Ditmarskernes sidste slag mod den holstenske adel. I 1403 udbrød der konflikt igen, og Gerhard den Stores efterkommer Gerhard d. 4, som nu var hertug af hele Holsten, Slesvig og Saksen-Lauenborg, invaderede Ditmarsken. I stedet for at gå gennem Risenwold, som sin forfader, angreb og erobrede han hovedbyen Meldorf. Han stod da i en styrket position, men kunne ikke blot forblive i byen, da opretholdelsen af en hær er yderst bekostelig. Han besluttede derfor at trække sig tilbage, bygge et fort inde i Ditmarsken, og vende tilbage året efter. Således blev krigen til en udmattelseskrig, med ditmarskerne vilje til at få brændt deres huse og marker af på den ene side, og Gerhards evne til at forsyne og betale sine vasaller og lejesoldater på den anden (Urban 1991, 53).

Da Gerhard vendte tilbage med sin hær, var et afgørende slag nødvendigt for begge parter. Gerhard beordrede hæren at marchere langs en snæver vej gennem skoven Risenwold. Den varme sommerhede betød at flere af ridderne tog deres rustninger af, i troen at de mange spejdere som de havde sendt i forvejen, nok skulle varsko dem i tide. Ditmarskerne havde dog gemt sig så godt, at da Gerhards mænd opdagede dem, var det for sent. Ditmarskerne kom fra alle sider, og besejrede grevens mænd. Da en ditmarsker overfaldt Gerhard d. 4., skulle han eftersigende have råbt: *"So you've come bareheaded to put on the ruler's cap of Dithmarschen. Here you have it!"*, hvorefter han plantede en økse i pandebrasken på hertugen (Urban 1991, 55). Adskillige adelige mistede livet, og sejren blev i Ditmarsken, helt op til vores tid, fejret som St. Oswalds dag (Urban, 1991, 51-55).

Således slutter en periode, hvor udviklingen i Ditmarsken, siden områdets autonomi fra 1227, var gået i retning af en styrkelse af bondeklassen og deres klaner, samt af hele områdets autonomi, i forhold til både adelen og kirken. Den efterfølgende samfundsudvikling i Ditmarsken, tager således udgangspunkt i klanerne, men er samtidigt også et opgør med denne institution, imod nogle mere formelle strukturer.

Sogn og nye forbindelser

I 826 stod den første kirke i Meldorf færdig, og i 250 år var det den eneste kirke i Ditmarsken. I 1070 nævnes Meldorf ifølge Nissen som modersogn, og i 1140 nævnes fem kirkesogn og kirker i et aktstykke fra ærkebiskoppen Bremen (Nissen et al. 2000, 101). Der føjes med årene flere kirker til, og i 1281 findes der 15 sogne, med tilhørende kirker i Ditmarsken. Kirkerne blev mødesteder på tværs af familie og klanforbindelser, idet kirkerne var forbundet med sognene, som fungerede som lokalsamfundets samlingssted og beslutningsstruktur (Nissen et al. 2000, 106). Sognene bandt også indbyggerne sammen på en anden måde, idet de var knudepunkter for

personlige forhold vedrørende jord, huse og lignende. Sognene kom til at udgøre et andet bindemiddel end klanerne, de var: "[...] *etwas anderes als Geschlechter* [...]" (Nissen et al. 2000, 106). Sognene indvarsler en ny orden på retslige, religiøse og åndelige områder, som medførte en ny integration, der transcenderede klanstrukturen (Nissen et al. 2000, 107). Yderligere betød det, at sognene kom til at være garantier for den lokale sikkerhed for indbyggerne. Dette viser Nissen ved at redegøre for de beskrevne krige, som holstenske fyrster begik i 1300- og 1400-tallet. Hvor man kunne forvente at klanerne ville gribe ind over for disse alvorlige angreb, viser det sig dog at forsvaret af området, først og fremmest blev iværksat med udgangspunktet i sognene (Nissen et al. 2000, 110).

Resten af tiden fungerede de enkelte sogne og klaner forholdsvis uafhængigt af resten af Ditmarsken. Indtil starten af 1400-tallet, var det altså begrænset med samarbejde på føderalt niveau. Som Nissen anfører, kom sognene i videre forstand til at spille en fredsbevarende rolle - især i forholdet til udenlandske forbindelser. I 1281 indgås en aftale mellem otte sogne og Hamborg, der garanterede hamborgske købmænd fuld sikkerhed for dem selv og deres varer. Aftalen garanterede også, at skulle disse købmænd alligevel blive udsat for skade, skulle sognene betale erstatning (Nissen et al. 2000, 110). Ifølge Nissen er det symptomatisk for de aftaler, der indgås på dette tidspunkt, at de store handelsbyer henvendte sig til de sogne, der var behov for at lave aftaler med, da de vidste, at der ikke fandtes en egentlig øvre myndighed. Det tyder på at Ditmarsken og de store handelsbyer, betragtede hinanden som gensidige partnere (Nissen et al. 2000, 111). Stridigheder om retten til strandhugst og sejlads skulle imidlertid lave om på dette, samt påvirke de politiske forhold i Ditmarsken.

Omkring 1420 blev forholdet til Hamborg kraftigt forværret. Ditmarsken havde på dette tidspunkt nære handelsforbindelser med Holland - hvor især korn var en givtig eksportvare for Ditmarsken. Hamborg anså denne eksport, dels som en konkurrence mod egne bønder og dels en eksport, der burde fortoldes i Hamborg. Endvidere begyndte de at klage over pirateri på Elben (Urban, 1991, 92). I sidste ende betød disse udenrigspolitiske udfordringer, at der udbrød en alvorlig intern fejde i Ditmarsken. I nord var der enighed om, at en aftale med Hamborg var vigtig – både økonomisk og sikkerhedsmæssigt. Denne opfattelse delte syd ikke, og med overhovedet Rolf Karstens i spidsen eskalerede striden med Hamborg yderligere. I 1430 gik en flok hamborgske lejesoldater i land på Büsum for at plyndre. Karstens og hans mænd svarede igen og dræbte eftersigende omkring 100 lejesoldater. Som modsvar sendte Hamborg 600 soldater, der ukontrolleret dræbte og plyndrede. Dette fik Karstens til at angribe havnen i Hamborg, og brænde en mængde skibe af. I sidste ende blev den nordlige del af Ditmarsken også inddraget i denne konflikt. Dette ledte til en omfangsrig fejde mellem Ditmarskens to største klaner, Wollermannen og Vodiemannen, der til sidst endte

med, at Karstens forsøgte at alliere sig med adelen i Holsten. Dette kostede Karstens livet, og fejden døde herefter langsomt ud (Urban, 1991, 92-94).

Disse interne stridigheder blev indledningen på den proces, der førte til Landsretten og indsættelsen af De 48. I 1434 indgås en aftale mellem de 8 nordlige sogne og Hamborg, der en gang for alle slog fast, at disse forpligtede sig til at betale bøder for skader begået mod hamborgske købmænd. I samme ombæring flyttedes hovedbyen for møder i Ditmarsken fra Meldorf til Heide, der på det tidspunkt kun var en åben hede (Urban 1991, 39). Konkret får Ditmarsken herved en føderal repræsentativ forsamling, hvor repræsentanter for de enkelte sogne mødes. Urban fremhæver tre vigtige træk ved denne nydannelse: for det første mødtes man kontinuerligt, en gang hver uge på markedsdagen i Heide, hvor man kunne diskutere og lovgive. For det andet kunne De 48 træffe beslutninger gældende for hele landet, hvis dette skulle vise sig nødvendigt. Endelig blev der i 1447 tilføjet en nedskreven lov, der havde gyldighed for alle indbyggere i Ditmarsken (Urban, 1991, 94). Det bliver med denne nye magtkonstruktion i Ditmarsken, at der muligvis kan tales om en egentlig bonderepublik.

Republikken

Landsretten blev til i 1447. Lovsamling er vigtig, da den indikerer en ny enighed mellem sognene og klanerne, om en fast, formel og permanent lovsamling. Det må formodes, at denne enighed er opstået over tid, ved de tilbagevendende forsamlinger i Heide. Såvel Urban, som historiker Jörg Missfeldt, er enige om, at Landsretten ikke er udtryk for et på forhånd gennemtænkt stykke lovgivningsarbejde. Missfeldt kalder direkte samlingen for: *"[...]aüssert gemischt[...]"* (Missfeldt et al. 2000, 123). Både Urban og Missfeldt er enige om, at Landsretten basalt set er en nedskrivning, og udvidelse til hele landet, af traditionelle og allerede anvendte retsprincipper (Missfeldt et al. 2000, 123 & Urban 1991, 92).

Urban udpeger et væsentligt element i Landsretten, som værende en udvidelse af markedsfreden, til at være gældende lov for alle i Ditmarsken (Urban 1991, 94-95). I Landsretten nedfældes også bestemmelser for stridigheder i forbindelse med handel, landsforsamlingens møder, tyveri, og edsaflægninger (Missfeldt et al. 2000, 123). Kort sagt forsøgte Landsretten at tage forbehold for væsentlige problemer, der kunne forekomme for indbyggerne i Ditmarsken. Mange af lovene i Landsretten var således knyttet til partikulære problemer, frem for at være et mere universelt og abstrakt lovkompleks.

De 48

I forbindelse med nedskrivningen af Landsretten etableredes også institutionen kaldet De 48, der blev det øverst stående politiske organ i Ditmarsken. Hver lørdag, på markedsdagen, mødtes De 48 i Heide for at diskutere, som Urban beskriver det: “[...]routine bussines[...]

” (Urban 1991, 96). Det var angiveligt ved disse rutinemøder, at De 48 diskuterede om eventuelle sager var så vigtige, at der var nødvendigt at indkalde en landsforsamling. Blev dette skønnet nødvendigt, blev det annonceret på markedspladsen, og landsforsamlingen foregik efterfølgende her. Var der tale om lovgivning eller store beslutninger, blev dette annonceret i god tid, således at enhver indbygger kunne nå at overvære beslutningsprocessen (Urban 1991, 96). Diskussion og vedtagelse af en eventuel lov foregik således, at forsamlingen tog opstilling i en rundkreds. Herefter blev lovforslaget og alle aktuelle korrespondancer kundgjort. Endelig delte forsamlingen sig i tre grupper, der nåede frem til enighed om forslaget; hvis to grupper var pro, var forslaget vedtaget og blev ophøjet til lov. De 48 var desuden den afgørende instans, når det kom til at afgøre sager, der vedrørte tvister sognene imellem. Sager om bestikkelse og korruption var også underlagt De 48. Endelig var udenrigspolitiske spørgsmål og sager vedrørende indvandrede, også en del af De 48's jurisdiktion (Urban 1991, 96).

Hvordan De 48 helt præcist blev valgt kommer hverken Urban eller Missfeldt nærmere ind på, men Urban mener at indbyggerne i Ditmarsken delte en holdning, som var almindeligt udbredt i Det Tysk-romerske Rige, at de bedste og fornemmeste folk skulle regere. De 48 beholdt deres embede for livstid, og organet var repræsentativt i den forstand, at det bestod af to repræsentanter fra hvert sogn. Ifølge Urban, begyndte embedet muligvis at gå i arv, i den sene periode af bonderepublikken. Det var således de mest indflydelsesrige klanmedlemmer, der bestyrede Ditmarskens øverste organ. (Urban 1991, 95-96).

Lokalt styre

På lokalt plan fandtes der to niveauer; ‘döfte’ og sogne. Som Urban påpeger er disse döfte sandsynligvis de samme som de oprindelige sogne, men deres funktion var at sørge for forsvaret af Ditmarsken (Urban 1991, 97). Det var klanernes ansvar, at deres folk kunne mønstre og var i besiddelse af våben, og som allerede nævnt, var det hver enkelt mands ansvar at besidde våben. Alle klaner skulle en gang om året stille til indskrivning af nye soldater og deltage i øvelser i döften. Det lader til at officerer ved disse årlige manøvrer var embedsmænd fra sognene, og at disse i øvrigt udgjorde en stående kommando i döfterne. Det var også de enkelte döfte, som decentralt havde fordelt artilleriet. Der var altså ikke tale om en stående hær, men nærmere en decentralt organiseret milits (Urban 1991, 97). Hvilke våben denne milits rådede over kan man få en ide om, ved at se på

Missfeldts beskrivelse af militsens bevæbning i forbindelse med slaget ved Hemmingstedt i 1500. Hovedbevæbningen var en art spyd eller hellebard, som satte militsen i stand til at danne en falanks. Endvidere var dette spyd forsynet med en skive i bunden, der gjorde det anvendeligt som en springstang, der kunne bruges i moseområder. Dette var et unikt våben i Ditmarskens milit, og velegnet til de geografiske omgivelser. Soldaterne var desuden forsynet med sværd, sabler, knive og økser. Kavaleri nævnes ingen steder. Der var altså tale om en udpræget fodfolkshær (Missfeldt et al. 2000, 126). På føderalt niveau var der øjensynligt ikke nogen styring af militæret. De 48 diskutererede generelle strategier og udpegede folk til at lede i en given situation, men der fandtes ingen stående generalstab (Urban 1991, 97).

Kernen i det lokale styre var stadig sognene, der med Landsrettens §1 havde fået pligt til at sørge for, at enhver der måtte have en klagesag kunne få ført denne ved en domstol. Den øverste myndighed i sognene var 'schliesseren'. Der fandtes to eller fire schliessere, alt efter sognets størrelse. Opgaverne for disse schliessere, var oprindeligt at føre opsyn med kirkens ejendom og indsamle tiende. Med Landsretten fulgte dog en række nye opgaver: heriblandt som en slags lokalpoliti, ansvarlige for udformning af midlertidige lokale forordninger og som lokal domsmagt (Urban 1991, 97).

Domstolene bestod foruden schliessere af edsvorne, der udgjordes af 10 eller 20 mand. Tilsammen udgjorde disse sognedomstolen. Således kom domstolene, alt efter sognets størrelse til at bestå af enten 12 eller 24 mand. Sager blev afgjort ved trefjerdedeles flertal og hvis en tiltalt ønskede det kunne en sag også afgøres ved gudsdom (Urban 1991, 97). Embedsmænd i sognene blev valgt løbende ved indirekte valg. Ved starten af året valgte schliesserne juryens medlemmer, og ved årets udgang valgte juryen det kommende års schliessere. Urban mener at denne fremgangsmåde blev valgt, da man dermed undgik de tekniske og splittende stridigheder åbne valg kunne medføre (Urban 1991, 98). Sognerådene mødtes kvartalsvis og fulgte i al væsentlighed de samme procedurer, der gjorde sig gældende for landsforsamlingerne i Heide.

Grundlæggende ser vi i 1400-tallets Ditmarsken et samfund, som har bevæget sig væk fra klanernes traditionelle autoritet, mod mere centrale og landsdækkende institutioner. Der synes på dette tidspunkt at have været etableret formelle beslutningsgange på føderalt niveau, og et formaliseret retssystem i sognene. På det sikkerhedspolitiske område synes der også at være etableret en klar kompetencefordeling, institutionaliseret via döfte og klaner. Det er således et system, som både er et opgør med og en forlængelse af klansystemet. Urban bedømmer dette system som vellykket, idet

det formår at skabe en balanceret integration mellem de tilstedeværende grupper i samfundet (Urban 1991, 98).

Landsretten blev løbende revideret. I årene 1477-79 blev endnu en række love tilføjet, og endelig i 1539 blev Landsretten gennemarbejdet endnu engang. I denne periode fik De 48 gradvist en mere og mere central og magtfuld position i republikken. I det følgende vil det ses, hvordan det især var på det udenrigspolitiske område, at De 48 kom til at spille en afgørende rolle (Missfeldt et al. 2000) 139).

Fejden med Danmark

Missfeldt anfører at især det tætte forhold til Lübeck, gav De 48 en betydningsfuld position i Ditmarsken. Den danske kong Christian d. 1 ønskede at udvide sit rige, ved blandt andet at underlægge sig Ditmarsken, hvilket knyttede Lübeck og Ditmarsken tættere til hinanden. Da lübeckerne udmærket var klar over at landområderne i vest var en oplagt flankeringsposition for den danske konge, førte de en konsekvent Ditmarsken-venlig politik (Missfeldt et al. 2000, 124).

Som Urban påpeger, kunne Christian d. 1 ikke uden videre sætte et angreb ind på Ditmarsken. På den ene side bestod tidens udenrigspolitik i: *"[...]prized formalities and formalism[...]"* (Urban 1991, 104). Kort sagt betød dette, at Danmark ikke blot kunne angribe hvor som helst, ud fra egne snævre interesser. På den anden side var Christian d. 1 nødt til at have fast støtte fra sine adelsmænd, der var en militær forudsætning, for at han kunne føre en eventuel krig mod Ditmarsken. Christian måtte derfor ud i et mere kompliceret politisk spil. I marts 1473 mødtes Christian d. 1 med kejser Frederik d. 3. Her opnåede Christian et kejserligt dekret, hvori Ditmarsken formelt indlemmedes i hans rige. Begrundelsen i dekretet var, at Ditmarsken blev betragtet som et herreløst land, da der ikke var en adelig regent (Urban 1991, 104). Ditmarskens nære forhold til hansestæderne, viste sig her at være yderst værdifuldt. Konkret sendte Lübeck en udsending til den kejserlige domstol, hvor de fremførte, at Ditmarsken allerede hørte under ærkebissen i Bremen. Ydermere lod de vide, at Ditmarsken ville forsvare sig i tilfælde af en invasion, og at Hansaen ville støtte dem. Lübeckerne truede desuden med, at løsrive sig fra Det Tysk-romerske Rige. Urban mener, at det især var udsigten til, at hansestæderne ikke længere ville bidrage med skatter, der gjorde at Frederik d. 3 herfra ikke foretog sig noget yderligere (Urban 1991, 105).

Fra Ditmarsken blev det Jacob Polleke, som var borgmester i Meldorf, og et førende medlem af De 48, der kom til at orkestrere Ditmarskens politiske reaktion. Polleke henvendte sig direkte til pave Pius d. 4 via kurien i den katolske kirke, for her at opnå en stadfæstelse af Ditmarskens formelle

underordning i det bremerske overherredømme. Den 14. marts 1476 kom den pavelige stadfæstelse (Missfeldt et al. 2000, 125). Christian d. 1 ville i midlertidig ikke affinde sig med denne situation, og forsøgte de følgende år at presse Frederik d. 3 til at omstøde afgørelsen. Christian d. 1 forsøgte også at få paven til at gribe ind, men begge steder blev han afvist, og Danmark endte med at fejle i sit diplomatiske spil (Urban 1991, 106).

Såvel Missfeldt som Urban er enige om, at ovenstående forløb viser, hvordan De 48 formåede at manøvrere og føre en udenrigspolitik, som var sammenlignelig med etablerede stater. Dette styrkede indenrigspolitisk De 48's legitimitet. Desuden viser det diplomatiske spil ifølge Urban, at stater i Ditmarskens samtid opfattede Ditmarsken som en stat, hvorfor han mener, at vi også bør anse Ditmarsken som en selvstændig stat (Urban 1991, 107 & Missfeldt et al. 2000, 124).

Slaget ved Hemmingstedt

Slaget ved Hemmingstedt er uden tvivl den mest kendte enkeltbegivenhed i Ditmarskens historie, og markerer en ny æra for Ditmarsken.

I 1496 forlangte Kong Hans, at der skulle betales afgift for at benytte landingsstederne på øen Helgoland. Ditmarsken, Hamborg og Bremen nægtede, da de anså Helgoland som et frit område, som de benyttede til fiskeri. Kong Hans valgte at straffe de oprørske fiskere, ved at lade en række bremerske pakhuse nedbrænde. Ditmarsken og Bremen svarede i forening igen, ved at nedbrænde de danske toldhuse på øen. Kong Hans reagerede i 1498, da han beordrede sine undersåtter i Eiderstadt til Helgoland for at arrestere alle fiskerne. 100 fiskere fra Ditmarsken blev tilbageholdt, og Ditmarsken eskalerede ved at plyndre Eiderstedt (Missfeldt et al. 2000, 126). Selvom der i august 1499 opnåedes en aftale, som både frigav fangerne fra Ditmarsken og klarlagde betaling af told på Helgoland, mente Kong Hans nu at have mere end nok grund til at angribe Ditmarsken (Urban 1991, 109-10).

Kong Hans havde samlet en imponerende styrke til sit indfald i Ditmarsken. I spidsen stod den Saksiske Garde, også kendt som Den Sorte Garde – en gruppe af lejesoldater, der var dannet i 1488, med speciale i nedkæmpelse af oprørske bønder. Den Sorte Garde udgjorde eftersigende en styrke på 4000 mand af forskellige våbenarter. Disse blev bakket op af adeligt rytteri fra Holsten og Danmark, samt deres støtteenheder. Yderligere var der mønstret militssoldater fra Holsten, Slesvig og Jylland, samt en større mængde artilleri og et langt vogntog. Samlet set talte kongens hær omkring 11.000 tropper (Urban 1991, 111). Overfor denne styrke, stod den allerede beskrevne

milits fra Ditmarsken, som udgjorde i alt 6000 mand. Desuden rådede ditmarskerne over en mindre mængde artilleri (Missfeldt et al. 2000, 127). Et styrkeforhold der bestemt ikke var i Ditmarskens favør. Ditmarskens allierede var tilsyneladende også skræmte over denne styrke, og Lübeck sendte kun begrænset materiel støtte. Internt i Ditmarsken herskede en vis rådvildhed: en del ønskede angiveligt at sætte ind allerede ved grænsen, andre mente, at man burde trække sig tilbage til øerne, og efterlade et oversvømmet Ditmarsken til fjenden. I sidste ende besluttede De 48, at samle hæren i Heide og afvente fjendens initiativ (Urban 1991, 111).

Den danske hær satte sig i bevægelse den 11. februar, og til at begynde med gik det godt. Allerede den 13. februar indtog dansken Meldorf. Her blev forsvaret overrasket, og den lille garnison af soldater flygtede, da der blev åbnet kanonild mod dem. Den Saksiske Garde foretog en massakre på de tilbageværende ældre, kvinder og børn. Nyheden om dette nåede hurtigt til Heide, og antændte raseri i ditmarskernes rækker. Indtagelsen af Meldorf afskar det sydlige kontingent af ditmarskernes forsvarsstyrke.

Det efterfølgende danske angreb kom via Hademarschen, der ledte mod nord, Heide, og Ditmarskens kerneområder. Med kun 4000 mand til rådighed, besluttede ditmarskerne sig alligevel for at kæmpe. Urban citerer i denne forbindelse Ditmarskens folkløse, der vidner om nogle af de følelser, der må have gjort sig gældende i denne stund:

“If we had to die a thousand deaths, even without winning eternal fame, we should do it for the sake of our fatherland. The freedom of our children and future generations is at stake. Even those who are born serfs long to be free. Are we, who are born free, to subject ourselves to servitude without resisting. It is a shame to live under a regime where a farmer and a hunting dog fetch the same price.” (Urban 1991, 112).

I Ditmarskens egen selvfremstilling, er der således ingen tvivl om den heroiske indstilling, og en egen bevidsthed om at være frie folk, der nægter at lade sig kue af en undertrykkende overmagt. Dog peger både Urban og Missfeldt på, at freden blev overvejet på dette tidspunkt (Missfeldt et al. 2000, 128 & Urban 1991, 112).

Kong Hans sendte et bud til De 48 og forlangte deres overgivelse, men budet vendte aldrig tilbage, og efter tre dage var kongens tålmodighed slut. Han beordrede march mod Heide, mens markerne stadig var frosne. Lederen af Den Saksiske Garde, Thomas Slenz, mente at vejret var for dårligt – eftersigende var der tåget, slud og kraftig blæst. Flere blandt de adelige modsatte sig også, da det var begyndt at tø (Missfeldt et al. 2000, 128). Men Kong Hans satte sin vilje igennem, muligvis tilskyndet af, at Den Saksiske Garde blev betalt pr. dag. Hver hviledag var forbundet med store

udgifter, der gjorde et stort indhug i krigsbyttet og kongens egne midler. Ledelsen af Ditmarskens forsvar var på dette tidspunkt blevet overdraget til en Hollandsk indvandrer Wulf Isebrandt.

Gennem en spejder som blev taget til fange af ditmarskerne, opnåede Isebrandt viden om Kong Hans' planer, og besluttede at koncentrere forsvaret på vejen cirka midtvejs mellem Meldorf og Heide, i nærheden af Hemmingstedt. Det specifikke sted der valgtes, udgjorde en svag forhøjning i det i forvejen meget flade landskab, og var desuden flankeret til begge sider af sumpet marskland. Isebrandt beordrede en skanse opført på dette sted, og han befæstede den med de bedste folk i militsen, og det artilleri han havde til sin rådighed. Slutteligt blev en del af militsen sendt ud, for at bevogte og besætte sluserne på digerne. Den danske hær var om morgenen d. 17. februar sat i bevægelse via en smal vej, der førte frem mod Isebrandts skanse. Da den danske fortrop nåede frem, befandt dele af den langstrakte hær sig stadigvæk i Meldorf (Missfeldt et al. 2000, 129). Den danske hær bevægede sig med Den Sorte Garde forrest, efterfulgt af de dansk-tyske militsstyrker med de adelige ryttere, og til sidst artilleriet og vogntoget. Det begyndende tøvejr betød, at vejen hurtigt blev til et ufremkommeligt søle (Missfeldt et al. 2000, 129). Som Urban beskriver det, opdager Slentz' fortrop, på grund af det dårlige vejr, knapt Isebrandts skanse før de bliver mejet ned af en artillerisalve. Slentz fik dog hurtigt styr på sine tropper, og indtog en forsvarsposition foran skansen. Herefter beordrede han sine ingeniørtropper til at gøre området klart til artilleriet. Da artilleriet nåede frem viste det sig imidlertid, at det fugtige vejr havde ødelagt lunterne og gjort krudtet vådt. Fra skansen observerede Isebrandt de ukampdygtige kanoner og greb chancen. Han beordrede ditmarskerne til angreb på Slentz artilleri, som hvis det var blevet kampdygtigt, hurtigt ville have kunnet ødelægge den improviserede skanse. Det første angreb slog fejl, men inden Slentz fik reorganiseret tropperne, angreb Ditmarskerne igen. Denne gang havde de held med deres forehavende, og de skubbede Slentz artilleri i marsken.

Slentz næste træk var at forsøge en flankering af Isebrandts skanse, så han kunne udnytte sin styrkemæssige fordel. Slentz tropper marcherede ud i marsken, tog opstilling vest for skansen, og der udkæmpedes herefter to træfninger. I den første lykkedes det garden at afvise ditmarskernes angreb, under kampråbet 'War di, Bur, di Garr de kumt!' (Vogt jer bønder, Garden kommer!). I den anden havde Isebrandt samlet alle forhåndenværende tropper, som han havde beordret til at efterlade al unødvendig udrustning, hvorefter omtrent 2000 halvnøgne ditmarskere stormede gardens rækker, under kampråbet 'War di, Garr, de Bur, de Kumt!' (Vogt dig Garde, bønderne kommer!). Herefter åbnedes sluserne ved digerne, og havet strømmede ind i marsken, og vendte slaget endegyldigt til ditmarskernes fordel. Slentz selv faldt i sin tunge rustning, da vandet kom brusende, og tusindvis af de danske tropper druknede i deres udsatte position. Resten af Garden stod tilbage uden ledelse, hvorefter de flygtede planløst fra slagmarken (Urban 1991, 115-116). Militsen

optog forfølgelsen af den flygtende hær, der havde store problemer med at komme frem på grund af den mudrede vejs beskaffenhed. Undervejs nedkæmpedes det adelige rytteri, som foruden at være fanget i de flygtende styrker, også ved deres store vægt blev tyngt ned i det mudrede søle. I alt mistede den danske styrke 4000 mand, hvoraf de fleste menes at have druknet. Der hersker nogen usikkerhed om tabstallene på Ditmarskens side. Missfeldt citerer en samtidig kilde for 300, men mener, at dette tal er for lavt sat (Missfeldt et al. 2000, 131).

Republikken i 1500-tallet

Vi vil i det følgende give en koncentreret fremstilling af republikken i 1500-tallet. Sigtet er et kort signalement af det samfund, der fandtes efter sejren ved Hemmingstedt.

Handel med korn var en afgørende del af Ditmarskens økonomiske fundament. Kornhandelen foregik i et vist omfang med Hamborg og Lübeck, der især i krisetider var afhængige af leverancer fra Ditmarsken. Flere indicier antyder dog, at den største aftager af korn fra Ditmarskens bønder var Holland. Ifølge Missfeldt førte ditmarskerne en opportunistisk handelspolitik, som ikke altid fulgte deres allierede i Hansaen, hvis embargoer jævnligt blev omgået (Missfeldt et al. 2000, 132). Da en stor del af kornhandelen foregik via ruter til søs, opstod en mindre flåde af handelsskibe, der angiveligt var ejet af bønderne selv. Disse skibe satte bønderne i stand til at etablere handelsforbindelser, så langt væk som i Spanien og Baltikum (Missfeldt et al. 2000, 132). Angiveligt var der også handel med kreaturer via 'Oksevejen', som knyttede Ditmarsken ind i et allerede etableret handelsnetværk (Missfeldt et al. 2000, 133).

Den omfangsrige eksport af især korn betød, at der skete en udvikling i det udenrigspolitiske arbejde. Missfeldt fremhæver her en enkeltperson, Günther Werner, som personificering af dette forhold. Werner kan minde om en egentlig embedsmand. Eftersigende førte han blandt andet en langvarig sag mod Domskapitlet i Hamborg, oprettede en mødeprotokol for De 48, og forsøgte sig med et værk, der skulle begrunde Ditmarskens særlige ret til frihed. Werner stod også i spidsen for en række delegationer, der havde til formål at pleje og udvide samarbejdet med Hansestæderne (Missfeldt et al. 2000, 138).

Hvad indenrigshandelen angik fandtes der i 1500-tallet fem centrale markedspladser i Ditmarsken, hvor især markedet i Heide blomstrede, på grund af dets centrale placering i vejnettet (Missfeldt et al. 2000, 135).

Siden starten af 1400-tallet havde sognene administreret indtægterne i Ditmarsken. Der eksisterede i 1447 en 'Landskasse', men hvornår den præcist blev oprettet er uklart. Oprettelsen af overretten i

Heide i 1447, betød en mere jævn strøm af midler til Landskassen. Angiveligt skal halvdelen af pengene fra Ditmarskens bødesystem være kanaliseret hertil (Missfeldt et al. 2000, 138). Lovbrud der blev kategoriseret som værende begået mod staten, gik ubeskåret til Landskassen (Missfeldt et al. 2000, 138). Med den Anden Landsret tilflyder der endnu flere indtægter til statskassen, da også sognekastolene, blev pålagt en afgift til Landskassen. Indtægterne tog et sådant omfang, at man fra 1567 gik over til at bruge, hvad der beskrives som en art tjenestemandsansatte politifolk til at inddrive bøderne (Missfeldt 2000 138-39). Bødesystemet var tilsyneladende så omfattende og velfungerende, at ditmarskernes regering og statsapparat fungerede uden beskatning, men blev opretholdt ved hjælp af bødesystemet alene. Som Urban udtrykker det: *“In Dithmarschen crime paid – for the government.”* (Urban 1991, 98).

Urban beskriver samfundet i Ditmarsken som et, der var gennemsyret af maskuline værdier. Urban karakteriserer det grundlæggende værdisæt som: *“[...]a tradition of masculine prowess and each man taking responsibility to care for himself and his family.”* (Urban 1991, 98). Rettigheder og pligter for en mand udvikledes ved tre overgange: når han fyldte 11 år og 6 uger passerede han den kriminelle lavalder, idet han her kunne tale for sig selv – også i retten. Når han passerede 14 blev han bevæbnet og indskrevet i Landsvænet, der var militsens officielle navn (Michelsen 1842, 22-23) Ved 18 års alderen var han et fuldgældigt medlem af samfundet, med alle dertilhørende rettigheder og pligter (Urban 1991, 98).

Missfeldt anskuer samfundet fra en mere klasseorienteret synsvinkel. Han peger på, at succes i Ditmarsken i al væsentlighed, beroede på den omfangsrige handel. De 48 var en drivkraft i udviklingen af denne handel, og de kom derfor også til at udgøre en elite i Ditmarsken (Missfeldt et al. 2000, 142). Over tid distancerede denne lille overklasse sig fra den gennemsnitlige bonde, og deres bedrifter kan have været op til tyve gange større end gennemsnittet (Missfeldt et al. 2000, 144). Missfeldt mener at samfundet i Ditmarsken i løbet af 1500-tallet, udviklede sig i retning af et mere delt klassesamfund, som i hierarkisk orden bestod af De 48, sogneadministration, selvstændige bønder, husmænd, håndværkere og daglejere (Missfeldt et al. 2000, 144).

Fristatens endeligt

Begyndelsen til enden startede med Frederik d. 2's indsættelse i 1559, og endte den 15. juni samme år med dansk sejr, foran et nedbrændt Heide (Urban 1991, 139). Der var flere grunde til nederlaget. Urban peger blandt andet på, at alliancer blandt kongehuse og adelige på dette tidspunkt i vid udstrækning baserede sig på familiære forbindelser (Urban 1991, 130). Da Ditmarskerne allerede

havde skilt sig af med deres adelige, faldt de uden for dette system. Samtidig stod deres traditionelle allierede i Hansaen svækket, efter en langvarig strid med Danmark (Urban 1991, 131). Militært havde ditmarskerne forberedt sig så godt de kunne. Landsværnet var løbende blevet forsynet med nye våben, og der var bygget befæstninger bestyrket med artilleri (Urban 1991, 130). Læser man Urbans beskrivelse af det slag som udfoldede sig mellem d. 18. maj til 15. juni, er det bemærkelsesværdigt at Frederik d. 2 havde overladt kommandoen til den erfarne Johan Rantzau. I modsætning til angrebet i 1500, var der sket en professionalisering af militæret. Hovedparten af hans styrke bestod nemlig af allerede udskrevne tropper, og han var dermed ikke tidspresset af en udgiftstung hær af lejesoldater. Ditmarskerne ydede stærk modstand, men måtte i sidste ende bøje sig for Rantzaus henholdende krigsførelse og overlegne ressourcer. Ditmarsken overgav sig endegyldigt d. 15 juni 1559, og dermed endte over 300 års uafhængighed (Urban 1991, 139).

Således slutter Ditmarskens lange historie – et område som på mange måder udviklede sig unikt for sin samtid. Fra et udpræget klansamfund, der gjorde sig mere og mere uafhængigt af adelen og bispekirken, til en bonderepublik der udviklede statslignende institutioner. Udviklingen i bonderepublikken var ikke baseret på utopiske idealer, men på en konkret og praktisk udvikling baseret på klansystemet og bondeklassen.

I det følgende afsnit vil vi med udgangspunkt i Weber, foretage en analyse af Landsretten af 1447. Formålet er at undersøge om denne lovtekst afspejler en egentlig statsdannelse i Ditmarsken, og hvorledes denne statsdannelse tog sig ud. Efterfølgende vil vi bruge Tilly og Ertman i en generel analyse af Ditmarskens historie, for at kunne sige noget om Ditmarsken som en alternativ statsdannelse.

Landsretten

Den følgende analyse vil tage udgangspunkt i dokumentet *Landsretten af 1447*, hvis historiske kontekst er udredt i den historiske redegørelse. Kilden kan ved selvsyn findes på lokalmuseet i Meldorf, og er en håndskrevet bog, dateret til september 1447. Landsretten er angiveligt skrevet i Heide, og er jævnfør redegørelsen sandsynligvis vedtaget på baggrund af en eller flere landsforsamlinger. Det vides dog ikke med sikkerhed, hvem der er afsender på dokumentet, men som det skal vise sig, har dokumentet været tiltænkt alle i Ditmarsken. Lovsamlingen er kapitelinddelt, selvom nogle kapitler ikke har et konsekvent gennemgående tema. Som nævnt i metodeafsnittet, afskrev og oversatte Michelsen i 1842 lovsamlingen til højtysk, hvorfor der også

henvises hertil (se også bilag). Som nævnt i metoden, er de citater vi tager med, vores egne oversættelser.

Voldsmonopol eller koncentreret tvang?

For helt grundlæggende at kunne identificere Ditmarsken som en stat, må det i webersk øjemed, først undersøges om der var tale om et legalt voldsmonopol, eller en statslig tvangskoncentration, som Tilly definerer det. Hvorvidt der fandtes et decideret voldsmonopol i Ditmarsken i 1447, kan hurtigt afgøres ved læsning af §230:

"§230. Var det tilfælde, at to lyster en kamp, under gensidig indvilligelse, og den ene dræber eller sårer den anden derved, så skal han ikke bøde for det, lige meget hvad skaden måtte være." (Michelsen 1842, 76-77).

Som det tydeligt fremgår af §230, havde staten altså ikke monopol på legitim vold, men definerede rammerne for legitim vold. Spørgsmålet bliver i så fald, i hvilken grad staten formåede at begrænse den ikke-statslige voldsanvendelse, og i hvor høj grad der kan tales om en statslig koncentration af tvang. I den historiske redegørelse nævnes netop magtfulde klaner, der kan have udgjort en trussel overfor staten. Til at belyse dette forhold, kan §10 fra Landsretten med fordel læses.

"§10. Alle dem, der efter denne dag, tager gaver, penge eller ejendom i (under dække af red.) retfærdighedens navn, skal i vores Land kendes lovløs, troløs og æreløs, og skal bøde to gange 60 Mark, og hans hus skal nedbrændes. Hvis en person er beskyldt eller anklaget herfor, og siger nej, da skal han sige nej med 12 mænd fra hans naboer fra hver side af hans hus, og yderligere inkludere en repræsentant fra hans slægt, som vil blive afgjort af De 48." (Michelsen, 1842. 6-7).

Selvom det kan være svært at opnå en præcis oversættelse, tyder det på at §10 har skulle imødegå "stater" i staten. En person der tager gaver, penge eller ejendom, under dække af retfærdigheden, kunne lyde som beskyttelsespenge eller illegal opkrævning af tribut. At der er tale om mere end bare almindelig korruption, synes at vise sig i strafudmålingen, der her er blandt de hårdeste i hele Landsretten. Udover at miste al social status, kræves en bøde på en dobbelt standardtarif, og den symbolske ydmygelse, samt den materielle sanktion i at få sit hjem brændt ned. Processen overfor den anklagede synes at have været skærpet. Hvor den anklagede i sager om mindre forseelser blot skal benægte med en eller 12 mænd, er de 12 mænd her specificerede som værende den anklagedes

naboer, og skal yderligere være fra hver side af hans hus. Hvor den anklagede i andre sager blot skulle møde op i retten og benægte anklagerne med et medlem fra sin slægt, er det her De 48 der udpeger repræsentanten, og processen forudsætter altså indblanding fra allerhøjeste sted. Alle disse skærpede regler antyder, at paragraffen netop blev designet til at kunne fælde mere magtfulde individer, der i andre tilfælde har kunne unddrage sig retten gennem deres privilegerede position.

Jævnfør teoriafsnittet, er den tidlige statsdannelse blandt andet blevet beskrevet som en form for kleptokrati eller tributialstyre. Det er derfor nærliggende at antage, at flere af de magtfulde og relativt autonome klaner eller slægter har opkrævet egne beskyttelsespenge, eller anden betaling under håndhævelse af en selvbestaltet retfærdighed. Loven kunne meget vel være rettet imod netop sådanne grupperinger.

Monopoliseringen af retten til legitimt at opkræve goder, må altså have været en mærkesag for hvem end der står bag denne lov. Selvom §10 ikke eksplicit nævner noget om hvorvidt den ulovlige opkrævning sker under trusler om vold eller tvang, har personer eller grupper, der opkrævede ejendom under en selvbestaltet retfærdighed, begribeligvis bakket deres opkrævning op med netop sådanne trusler.

§10 kan altså formodes at være et udtryk for en konsolidering af statens tvangskoncentration, udover at fastslå staten som den eneste legitime udøver af retfærdig opkrævning – med få undtagelser i loven som vil blive behandlet andetsteds.

Anerkendelsen af tvangens legitimitet

For at opnå en succesfuld legitim tvangskoncentration, er det selvfølgelig nødvendigt med en lavpraktisk anerkendelse af loven. Det forklarer måske hvorfor straffen for ikke at anerkende loven, allerede fastslås i §2:

"§2. Hvem der modstå denne dags brev eller mandat som af provst eller prælater er givet og ladet dem læse offentligt, er hvem han er, og skal bøde til vores Land 60 mk. lüb., og skal i vores Land kendes lovløs og æreløs, og hans hus skal nedbrændes." (Michelsen, 1842. 2-3).

§2 synes endog meget klar: alle må anerkende loven, og skulle personer modstå loven igennem for eksempel selvtægt eller åbenlys trods, er sanktionerne ganske omfattende. Bemærkelsesværdigt er det også, at der ikke findes nogen appelret i forhold til denne lov. Hvor der for eksempel i den ovenstående §10 var mulighed for at benægte sin ugering, forekommer sanktionen her uundgåelig.

For at anerkende loven, kræves selvfølgelig et vist kendskab til loven, og det er ænseværdigt at loven henviser til en form for "informationskampagne". Præsteskabet har angiveligt været pålagt at læse loven op - som en art public service meddelelse. Vi har ingen mulighed for at eftertjekke om dette så rent faktisk fandt sted, men loven afslører en intention om at udbrede lovens ord vidt og bredt i befolkningen.

En lignende lov findes i form af §6, hvor Gud nu skrives ind i loven, og sidestilles på sin vis med landet og landets lovbog. Anerkendelsen af landet, der på sin vis kan forstås som staten og lovbogen, altså loven, fremstilles dermed som noget universelt. Det tjener antageligt til at illustrere overfor modtageren, præcist hvor graverende en helligbrøde det er, ikke at anerkende loven og staten. I relation til dette, findes der flere eksempler i Landsretten på, at det vi i dag ville kalde statskassen, omtales som den "hellige kasse" (Michelsen 1842, 12-13).

Forfatternes behov for at understrege vigtigheden af at anerkende og underkaste sig samfundspagten, synes dog ikke tilfredsstillende efter §2 og §6, og de fortsætter i §26:

"§26. Ville nogen i vores Land, han være hvem han være, de overenskomster og pagter undsige sig eller efter denne dag modsiger vores Landsbog og vores Lands 48, sker det, om han er høj eller lav, så skal han være en åbenbar forræder, og alt hvad han ejer skal som resultat tilfalde vores Land." (Michelsen 1842, 10-11).

§26 synes at knytte sig til en lidt mildere grad af "legitimitets-fornægtelse", og det er altså forbudt ikke at anerkende loven og Ditmarskens regering i form af De 48. I denne paragraf er strafudmålingen også et gran mildere, selvom det er svært at gisne om, hvorvidt der har været praktisk forskel på at kendes for en forræder kontra lovløs, troløs og æreløs. Gerningsmanden hus skal i dette tilfælde ikke nedbrændes i symbolsk ydmygelse, men al hans ejendom skal eksproprieres af landet - hvilket da også forekommer noget mere rationelt.

Bemærkelsesværdigt er det, at loven umiddelbart ikke indeholder nogen appelmulighed, men rummer en understregning af at loven gælder for høj som lav. Igen kan det se ud som om loven netop er konstrueret med henblik på at kunne fælde højtstående personer med landbesiddelser – der ellers kunne have udgjort en trussel imod staten.

Mønsteret gentager sig til en vis grad i §78, der forfægter ekspropriation, såfremt en person ikke vil underkaste sig domstolens afgørelser (Michelsen 1842, 28-29).

Landsretten indeholder selvfølgelig en lang række love, der knytter sig til vold og regulering af forskellige tvister, så disse ikke udvikler sig voldeligt.

Ihukkommes den historiske redegørelse, kunne blodfejder, selvtægt og private vendettaer udgøre en tydelig udfordring af den tidlige stats voldsmonopol. Ud over selvfølgelig at forbyde mord, legemsbeskadigelse osv. (såfremt det altså ikke sker i indforstået tvekamp), indeholder Landsretten fra 1447 ikke nogen love der specifikt synes at knytte sig til dette. I forhold hertil er §22 dog forholdsvist iøjnefaldende:

"§22. Fremover er vi i vores Land nået til den overenskomst, at ingen må bære sværd ved øl-udskænkninger og øl-bænke, eller i den hellige kirke, ved brud herpå bødes 90 schilling til vores Land" (Michelsen 1842, 10-11).

Selvom loven er meget langt fra en reel afvæbning af civilbefolkningen, kan den ses som et skridt på vejen. Straffen må siges at være meget mild, i form af kun 90 schilling. Man kan levende forestille sig hvilke konkrete situationer, loven må være skrevet på foranledning af. Selvom mange nok har kunne se fornuften i at forbyde våben i sammenblanding med alkohol, er det muligt at selv en meget begrænset afvæbning har været upopulær, da ditmarskerne som bekendt var et hårdført folk. Der står ganske vist i loven at den er en overenskomst, og den meget milde straf kunne meget vel være udtryk for et kompromis mellem uenige politiske eller religiøse parter. §22 kan karakteriseres som en præventiv foranstaltning, og det er selvfølgelig tvivlsomt hvor meget mere der kan lægges i den. Med dette forbehold kan loven dog ses, som et skridt på vejen mod statslig tvangskoncentration.

Tvangskoncentrationens suverænitet

Det er en central forudsætning for at karakterisere Ditmarsken som en stat eller en protostat, at området var selvstændigt og suverænt. Billedet af Ditmarsken som en suveræn territorialstat, mudres af det faktum at området påberåbte sig at høre under Ærkebispedømmet Bremen (Urban 1991, 39). Blandt de historikere der har beskæftiget sig med Ditmarsken, forekommer der en enighed om at relationen til Bremen var en slags "proformaægteskab" uden nogen væsentlig realpolitisk betydning. Forholdet anses mere for en praktisk foranstaltning, der skulle afskrække fjendtlige magter fra at annektere Ditmarsken – hvilket også beskrives i den historiske redegørelse.

I Landsretten er der påfaldende nok ingen reference til Bremen, men derimod en konsekvent brug af betegnelsen 'vores Land' – en vending der vil blive yderligere behandlet i det efterfølgende analyseafsnit.

Dette fravær bekræfter de hidtidige antagelser om, at Ditmarsken de facto var et selvstændigt og suverænt område. Medmindre fraværet skyldes en bevidst undladelse af Bremen, fordi overherredømmet var noget man ikke talte om. Skulle dette være tilfældet, kan det dog alligevel konstateres, at en magt der ikke italesættes, trods alt vidner om en meget svag magt.

Bremen var som bekendt et ærkebispedømme, og således et teokrati. Det ville derfor være oplagt at Landsretten indeholdt forskellige hensyn til kirken, som følge af forholdet til Bremen. Det modsatte synes dog at være tilfældet i §31:

"§31. Fremover må ingen i vores Land efter denne dag under præster og provsters beskyttelse gemme sig, ved brud herpå bødes 60 mk. til vores Land." (Michelsen 1842, 11-12).

§31 forekommer at være et åbenlyst brud på den kirkelige asylret, hvilket bestemt ikke tyder på at lovgivningen eller administrationen i Ditmarsken tog nogle særlige hensyn til deres "herskere" i Bremen. Heller ikke Bremens skytshelgen St. Peter tages der hensyn til, og tværtimod cementeres den religiøse selvstændighed i §11 der foreskriver; at Ditmarskens skytshelgen St. Oswald på St. Oswald-dag skal fejres på lige fod med den hellige påske (Michelsen 1842, 6-7). Som nævnt i redegørelsen af Ditmarskens historie, var St. Oswalds-dag da netop også en fejring af sejren over Grev Gerhards invasion, og altså en religiøs fejring der i det perspektiv, i den grad cementerer Ditmarskens selvstændighed.

Opsamling på voldsmonopol eller koncentreret tvang

Der har utvivlsomt været meget langt fra Max Webers idealtypiske teorier, til den praktiske udvikling i 1400-tallets Ditmarsken. Selvom der sandsynligvis er sket en udvikling mod en øget volds- eller tvangskoncentration i Ditmarsken, er dette fra ditmarskernes side ikke sket som del af en bevidst strategi, men som udtryk for konkrete og praktiske udfordringer. Alligevel er det langt fra usandsynligt, at personer eller grupperinger i den 'statslige arena' har haft en interesse i at kunne neutralisere interne trusler imod staten. De mest alvorlige interne trusler imod staten må nødvendigvis have været udgjort af magtfulde slægter og klaner, der i trods undergravede statens autoritet, ved at etablere stater i staten.

Disse trusler kan siges at blive delvist imødegået af §10, som fastslår meget hårde straffe ved ulovlig opkrævning af kapital under dække af selvbestaltet retfærdighed, og loven fastsætter yderligere skærpede rammer til en eventuel appelproces. §2 bekendtgør en hård straf til den, der ikke anerkender og underkaster sig loven. §6 sidestiller anerkendelsen af staten og loven med anerkendelsen af Gud. §26 forbyder at modsætte sig loven, og §78 anskueliggøre konsekvensen ved ikke at underkaste sig domstolens afgørelser. Flere af lovene er kendetegnet ved ingen eller en skærpet appelproces, og imødegår på den måde, at magtfulde personer eller grupperinger kunne undslå sig retten og statens magt. Særligt §2, §6, §26 kan yderligere ses som love der legitimerer statens tvangsanvendelse. Overordnet kan der altså argumenteres for at Landsretten indeholder love, der konsoliderede statens magt og autoritet, hvilket kan ses som et skridt på vejen imod en yderligere tvangskoncentration hos staten. Endelig kan det konkluderes, at der i Landsretten ikke er noget der tyder på at den officielle tilknytning til Bremen, var mere end et herredømme der eksisterede på papiret. På den baggrund er der ikke meget tvivl om, at Ditmarsken var en suveræn stat eller protostat.

Målrational legitimitet

Weber karakteriserer to typer af målrational legitimitet. For det første den legitimitet der udspringer af, at myndighedernes magt anses for nødvendig, den anden legitimitet udspringer af at regler og love er skabt på baggrund af overenskomster mellem samfundets aktører. Som det tidligere er blevet nævnt, havde Ditmarsken en semidemokratisk politisk struktur i form af De 48 og Landsforsamlingen. Denne struktur kunne meget vel have genereret en form for målrational legitimitet, gennem den repræsentativitet som strukturen forudsatte. Det er dog meget svært at opnå klarhed om beslutningsgangene, valgsystemet eller beslutningsorganernes interne hierarki. Det store spørgsmål vedbliver så, om lovene kan give et indirekte hint om graden af demokrati i landet.

Bøndernes politiske indflydelse

Det er svært at opnå sikker viden om, i hvilken grad lovene var udtryk for en elites interesser, eller mere inkluderende overenskomster mellem de forskellige aktører. For at opnå en mere kvalificeret indsigt om lovene indeholdt folkelige inputs, kan §33 med fordel inddrages:

“§33. Hvis nogen kommer til en kirke-landsby og ringer med kirkeklokkerne ved nattetid, så bønderne stimler sammen i forfærdelse, og det er beviseligt, skal han sone 90 Schilling og også

90 Schilling til domstolen. Siger han nej, når han bliver anklaget, så skal han sige nej med en repræsentant fra sin slægt."(Michelsen 1842, 13-12).

Loven knytter sig til en meget specifik situation, der i nutiden nok ville blive betegnet som en grov drengestreg. I den efterfølgende §34 tilføjes det yderligere, at det samme gælder alarmklokker ved kroer, og at loven gælder både mænd og kvinder (Michelsen 1842, 12-13).

Som tidligere nævnt, har 'fyrsteindfald' og eventuelt pirateri udgjort en alvorlig trussel overfor landsbybefolkningen. Kirkeklokker blev igennem store dele af historien brugt til at slå alarm med, og at slå falsk alarm kan derfor havde været ganske alvorligt. Det bemærkelsesværdige ved loven er dog, at den er et eksempel på et folkeligt input i lovgivningsprocessen. Som med andre love kan det med stor sandsynlighed antages, at loven er konstrueret på baggrund af en eller flere reelle situationer. Bønderne i den givne landsby har oplevet problemet, og der er opstået et lokalt folkeligt krav om en lovgivningsmæssig modreaktion. Det er svært at anslå om de givne bønder er mødt op ved Landsforsamlingen og krævet loven indført, eller om en repræsentant har ønsket at appellere til dem gennem tilfredsstillelsen af deres krav.

Straffen for at slå falsk alarm, må dog siges at være i den absolut mildeste ende; kun to gange 90 schilling, og mulighed for at undgå bøden hvis blot et selvvalgt slægtsmedlem går i ed for den anklagede. Det faktum at loven allerede er indskrevet i det første kapitel indikerer, at den for nogle har haft stor betydning, men på den anden side er straffen nærmest ubetydelig. Dette kunne antyde at den færdige paragraf er udtryk for et kompromis mellem politisk uenige parter. Selvom loven i dag kan forekomme ubetydelig eller nærmest grinagtig, har den begribeligvis været et resultat af et folkeligt input i lovgivningsprocessen – og kan i det lys ses som et klokkeklart eksempel på målrationelt legitimt herredømme.

Hvor det kan være svært at anslå om §33 ikke lige såvel var i elitens interesser, da eliten også var bønder, findes andre love der fremstår som udtryk for mere klassespecifikke interesser. Det bedste eksempel herpå er nok §231:

"§231. Ingen fra bondestanden i vores Land, må påtage sig mere bonde-gæld end hvad der svarer til en stor tønne indenlandsk øl af den nye indkomst, brud herpå medføre bøde på 30 lüb. mk." (Michelsen 1842, 76-77).

Selvom §231 er en smule kryptisk, fremstår det tydeligt, at det er en begrænsning af den gæld en bonde må påtage sig. Den fortolkning der virker mest logisk er, at ingen bonde må påtage sig så

meget gæld, at det periodemæssige afdrag på lånet overstiger værdien af en tønde indenlandsk øl. Selvom det med nutidens øjne virker utroligt primitivt at fastsætte en gælds begrænsning ud fra en tønde øl, giver det faktisk god mening. Vi må antage at øl, særligt den indenlandsk producerede øl, har været en fast del af konsumeringen, og noget som alle har brugt som en standardvare.

Det kan med stor sandsynlighed antages, at §231 er vedtaget på baggrund af konkrete situationer. Følges denne logik, må der i denne periode af Ditmarskens historie have været problemer med bønder, der sad i håbløs gæld. I §16 nævnes forskellige former for udpantning, hvilket dermed også afslører hvilke former for bank- og udlånsvirksomheder der eksisterede i Ditmarsken. §16 nævner slægtsudpantning, bondeudpantning, sogneudpantning og gildudpantning (Michelsen 1842, 8-9). Der findes dog ikke nogle regler der begrænser låntagning for de andre udlånsområder, hvilket antyder at bøndernes låntagning havde en særstatus. Selvfølgelig kan det siges at være i hele samfundets interesse, at landbruget ikke begravnes i endeløs gæld, men det princip burde i så fald også gælde for de andre erhvervsområder. §231 synes på den baggrund at være en beskyttelse eller varetagelse af bondestandens specifikke økonomiske interesser. Dette antyder igen at bondestanden havde en væsentlig politisk gennemslagskraft, hvilket underbygger antagelsen om en form for demokratisk inddragelse i lovgivningsprocessen – der derved kan anses som målrational legitim. Bøndernes politiske gennemslagskraft i Ditmarsken, antydes også i flere andre paragraffer. §19 er endnu en lov der kan anses som en lov i bondestandens interesse:

"§19. Fremover bør alle og enhver være sikker ved sin plov, ud og hjem, det være sig i fredstid eller ej, lig Markedsfreden." (Michelsen 1842, 8-9).

I stedet for blot at have love imod overfald eller tyveri, findes der i Landsretten flere eksempler på meget specifikke love. §19 knytter sig udelukkende til 'plovfreden', altså det forhold at personer der er i færd med pløjningen ikke må udsættes for overlast. Den efterfølgende §20 er i direkte forlængelse og foreskriver, at neg og høst tilsvarende skal være fredet (Michelsen 1842, 8-9).

Ophugning eller udvinding af tørv, har angiveligt været en udbredt beskæftigelse i marsklandet. Det at ødelæggelsen af afgrøder har været et vigtigt politisk emne, ses også i kraft af at §139 og §138, der på sin vis er en gentagelse af §62, der foreskriver at marker og korn ikke må vandaliseres (Michelsen 1842, 22-23). Tilsvarende love findes i forhold til, at sætte andres husdyr eller landbrugsdyr fri i løbet af henholdsvis natten eller dagen (Michelsen 1842, 22-23). Igen synes lovene i overensstemmelse med bondestandens interesser. Dertil er §63 også interessant i forhold til beskyttelsen af bondestandens ejendom:

"§63. Hvis Landet har befalet Landsværnnet mobiliseret, så skal enhver have fred derved, brud herpå medføre to gange 30 mk. bøde. Skulle nogen lide skade som følge heraf, legemlig eller dødelig, så skal man kompensere ham til den dobbelte pris." (Michelsen 1842, 22-23).

Det er langt fra utænkeligt, at der ved mobiliseringen af hæren har forekommet interne plyndringer, eller uautoriserede beslaglæggelser af bønders fødevarer af sultne bevæbnede mænd. Sådanne episoder har tænkeligt udviklet sig voldeligt, som antydnet i den sidste del af §63. Hvor magthavere andre steder måske har vendt det blinde øje til sådanne episoder, var det i Ditmarsken politisk muligt at indføre et forbud. Selvfølgelig har alle samfundsgrupper haft interesse i at kunne vide sig sikre når landsværnnet skulle mobiliseres, men bondeklassen har logisk set været mere udsatte end eliten. Yderligere figurerer §63 i kapitlet *Skade på Korn og Eng*, hvilket antyder at det er netop denne bondekontekst loven skal forstås ud fra (Michelsen 1842, 22-23).

På den baggrund må loven anses som en beskyttelse af bøndernes ejendom overfor landsværnnet. Dette antyder igen, at bondestanden har haft en betydelig politisk indflydelse på lovgivningsprocessen. At bønderne havde en så anselig politisk indflydelse, vidner om at statens herredømme, i et webersk perspektiv, kan betegnes som delvist målrationel legitimitet.

Fællesskab i lovens ånd og bogstav

Selvom Weber ikke beskæftiger sig med italesættelsen af staten i udpræget grad, kan der alligevel gøres flere interessante betragtninger herved. Ordet Ditmarsken nævnes stort set ikke i løbet af Landsretten, til gengæld går det hurtigt op for den opmærksomme læser, at forfatterne konsekvent bruger betegnelsen 'vores Land', om det vi i dag ville kalde staten eller territorialstaten. En sådan betegnelse forekommer både inklusiv og nærmest nationalistisk. For at få et bedre indblik i betydningen af denne frase, kan et eksempel fra Ditmarskens sangskat inddrages:

*"Nu og for altid,
vil vi risikere vores hals og gods
og vi er alle rede til at dø
før Kongen af Danmark
skulle vores smukke Land fordærve."
(egen oversættelse)(Urban 1991, 107).*

Sangen er udviklet i løbet af anden halvdel af 1400-tallet eller begyndelsen af 1500-tallet (Urban 1991, 107). Verset forekommer både patriotisk og nationalistisk, og slutter netop med en variation af frasen 'vores Land'. På den baggrund kan der argumenteres for, at der i Landsretten indgår en form for nationalistisk diskurs, der både kan være udtryk for en eksisterende fællesskabsånd eller et forsøg på at skabe en.

I moderne forstand, er nationalisme dog især knyttet til den franske revolution, og begreber som folkesuverænitet – idet statsmagten ikke skulle tilhøre konge, kirke eller adel, men folket (Hansen & Qvist 2006, 300). Ditmarsken havde dog allerede på dette tidspunkt nogle af forudsætningerne for en sådan nationalisme, da statsmagtens institutioner havde en grad af folkelig repræsentativitet. Ydermere må Ditmarsken antages at have været demografisk homogent, i kraft af områdets begrænsede omfang. På den måde har Ditmarsken haft forudsætningerne for en langt mere 'moderne nationalisme', og ordvalget i Landsretten kan ses som indicier på netop dette.

Til eftertanke forekommer det kritisabelt, at der i den statsteoretiske litteratur ikke er et større fokus på nationale fortællinger – selvom Webers værdirationelle legitimitet nødtørftigt kan relateres til fænomenet. Uden at bevæge analysen for langt væk fra den statsteoretiske tradition, må det dog konstateres at fortællingen om Ditmarsken som ditmarskernes eget land, må have spillet en væsentlig rolle for statsdannelsen.

Betegnelsen 'vores Land' går godt i spænd med en inkluderende styreform, hvor statens herredømme kan betegnes som delvist målrationelt legitimt i kraft af indgåelser af overenskomster mellem aktørerne. Flere af lovene indeholder da også netop en understregning af, at loven er opnået gennem overenskomst eller konsensus:

"§32. Vi er i vores Land nået den overenskomst, at vores Lands bondestand skal antænde fyrtårne, brud derpå medfører bøde på 60 mk." (Michelsen 1842, 12-13).

§32 nævner altså eksplicit at det er en overenskomst, hvilket må siges at være et meget klart indicium på målrationel legitimitet. Det kan selvfølgelig problematiseres, da vi ikke har klarhed over præcist hvilke parter der indgik i disse overenskomster. Alligevel nævner §32 jo netop bondestanden, hvilket kunne antyde at overenskomsten netop er indgået med repræsentanter fra bondestanden.

En anden interessant diskurs som fremgår af paragrafferne, er at de som nævnt expliciterer at loven gælder for 'høj som lav', samt forskellige variationer af frasen 'han være hvem han være'. Dette

vidner om lovens universelle karakter, hvor alle er inkluderet under lovens rettigheder og pligter. Lighed for loven var således en del af Ditmarskens fællesskab.

Opsamling på målrational legitimitet

Selvom der for de fleste love og paragraffers vedkommende, er tale om indicier på at de er skrevet til, for eller af bondestanden – er indiciene så talrige at det samlede mønster forekommer forholdsvis klart. På baggrund af de talrige paragraffer vedrørende beskyttelse af bondestanden; fra deres nattesøvn, til deres ejendom eller økonomiske interesser, må det vurderes at bondestanden havde anseelig politisk indflydelse. Hvor loven i mange andre lande i højere grad har været udtryk for kongens eller elitens interesser, synes der i Landsretten at være et klart aftryk af bøndernes politiske krav i lovgivningsprocessen. Dette tegner et billede af et delvist målrationalt legitimt herredømme, der inkluderede folkelige ønsker, og overvejende bedrev lovgivning på baggrund af overenskomster mellem de relevante aktører. Forståelsen bakkes yderligere op at i italesættelsen af Ditmarsken som 'vores Land', og ved eksplicitte bekendtgørelser af at en lov er vedtaget på baggrund af en overenskomst.

Bureaukrati eller patrimonialisme

Det følgende afsnit analyserer om der i Landsretten forefindes tendenser på, at Ditmarsken i denne periode var på vej til en mere moderne bureaukratisk model, eller om magten stadigvæk var udpræget personintensiv.

En central pointe i det weberske idealtypiske bureaukrati, er at ansættelser og advancement i embedsværket er baseret på meritter, og ikke på baggrund af familiære bånd eller bestikkelse (Månson 2007, 110). Til at belyse det forhold, kan §252 analyseres:

"§252. Hvis en sogne-repræsentant (Schliesser red.) efter denne dag, i vores Land Ditmarsken, tager imod penge eller goder, og det er beviseligt, for at udpege eller erklære sin efterfølger, så skal han bøde til den rette domstol og De 48' hver 60 mk. lüb. Ligeledes skal også den synder, der gav pengene til det, og det gælder for begge de to æreløse svindlere. Men siger de nej, så skal de hver værge sig med et medlem fra deres slægt." (Michelsen 1842, 83-84).

Det var på baggrund af §252 er det altså ulovligt for den lokale 'Schliesser', at tage imod bestikkelse for at udpege sin efterfølger. Loven fremstår som et meget klart eksempel på en

antikorrupsionslov, der tilkender både den bestikkede og hans "klient" en samlet bøde på 120 lybske mark – hvilket må siges at være i den absolut hårde ende af straffeskalaen.

Det er svært at sige noget sikkert om hvad en Schliessers kompetenceområde og arbejdsopgave har været, men det antages i henhold til redegørelsen, at de har fungeret som en slags sognerepræsentanter ved landsforsamlingerne, at de har haft en domsmagt ved sognedomstole, samt at de har haft administrative opgaver i sognet – altså en form for lokale magistrater.

Disse sognerepræsentanter må altså antages, at have haft en væsentlig politisk indflydelse, og det er på den måde interessant, at de alligevel er blevet underlagt love imod deres personlige økonomiske interesser. Selvom straffen for denne form for korruption må siges at være meget hård, er appelmuligheden ganske lempelig. For at undslå sig den alvorlige anklage, skulle de to anklagede angiveligt blot stille op, og benægte med et medlem af deres slægt. Det er oplagt netop at fortolke den skånsomme udvej, som et udtryk for disse sognerepræsentanternes politiske gennemslagskraft.

Et andet interessant aspekt ved §252 er at det kun gælder økonomisk bestikkelse, og ikke nepotisme ved udnævnelse af den næste sognerepræsentant. På den anden side, kan en sognerepræsentants søn meget vel have været den mest kompetente til at overtage posten. Det er den dag i dag svært at formulere love der effektivt imødegår nepotisme, da slægtskab eller personligt venskab ikke nødvendigvis står i modsætning til at være den mest kvalificerede. Læses §252 mere ud fra lovens ånd og intention, end dens bogstav, forekommer loven som et udtryk for et ønske om at bekæmpe korruption, og sikre meritbaserede ansættelsesvilkår i den offentlige administration. I det lys kan loven altså ses som et skridt på vejen imod en offentlig administration, der minder mere om det idealtypiske bureaukrati, som Weber senere skulle beskrive.

§252 er dog ikke den eneste lov der knytter sig til ansatte i den offentlige forvaltnings habilitet og økonomiske interesser. §30 er et relevant eksempel herpå:

"§30. Når en sognerepræsentant (Schliesser red.) eller en foged etablerer en landsforretning, så skal han bekendtgøre det, og ved brud herpå bøde 30 mk. til Landet. Og alt hvad der opstod eller derefter måtte opstå af skade, skal han kompensere." (Michelsen 1842, 12-13).

§30 kan forekomme noget kryptisk, og Michelsen har da også i sin originale oversættelse indskrevet en note om, at loven synes at dreje sig om hemmeligholdelse af en forretning. Det er svært at sige hvorfor loven er formuleret som den er, men loven antyder at sognerepræsentanter og fogeder ved oprettelse af en forretning kunne misbruge deres magt, eller blive inhabile på grund af deres nye personlige økonomiske interesser. Loven siger dog ikke at sognerepræsentanter ikke

måtte oprette forretning – blot at de i så fald ikke måtte hemmeligholde den. Selvom det er meget svært at sige noget om, hvilke konkurrencefordele eller andre implikationer der var forbundet med at personer med offentlige embeder drev privat forretningsvirksomhed, står §30 tilbage som et eksempel på at offentligheden eller staten krævede en form for gennemsigtighed og kontrol af offentlige embedsmænds personlige økonomi. Det skal dog bemærkes at Michelsens betegnelse 'Landesgeschäft' kan fortolkes som sognerepræsentantens embedsvirke, og ikke en privat forretning. Er dette tilfældet, rykker det ikke ved den overordnede konklusion om, at loven synes at øge gennemsigtigheden af den offentlige administration.

Inhabilitet og uvildighed står i modsætning til regelstyre, og loven kan i det perspektiv anses for endnu en tilnærmelse af en mere moderne statslig administration.

En anden lov der synes at bekræfte dette billede er §29. Som det indirekte fremgår, havde Ditmarsken en form for udenrigstjeneste:

"§29. Hvis en mand udsendes i Landets navn, da skal han holdes helt skadesløs; forbliver for ham nogle af rejse-pegene tilbage, så skal han give dem i den hellige kasse, brud herpå medfører bøde til vores land på 30 mk." (Michelsen 1842, 12-13).

§29 må siges at være meget klar: overskydende rejsepenge skal tilbagebetales af landets udsendte embedsmænd. Loven fortæller os endnu en gang, at der i Ditmarsken var problemer med korruption, men også at der var en politisk vilje til at bekæmpe det.

Opsamling på bureaukrati eller patrimonialisme

Selvom der var meget langt fra den offentlige forvaltning i Ditmarsken i 1447, til Webers moderne idealtypiske bureaukratiforståelse og kriterier, synes der i Landsretten alligevel at være spæde tegn på en udvikling imod dele af dette. §252 kan ses som et klart opgør med en patrimonialistisk eller nepotistisk praksis i ansættelsen til offentlige embeder. Dette kan ses som en tilnærmelse af mere meritbaserede ansættelsesvilkår. §30 vedrørende gennemsigtigheden af embedsmændenes økonomiske uvildighed, synes at indikere en kontrol af embedsmændene, der skulle sikre en habil og mere regelbaseret praksis.

Lovene kan ses som en reaktion på en situation, hvor de offentlige embedsmænd i højere grad benyttede deres stilling som en platform, til at forfølge egen berigelse eller personlige interesser.

Gennem begrænsningen af korrupsion og egennyttig handlen, er det muligt at lovgivningen har genereret en højere grad af regelstyring.

Akkumulering af kapital

Staten har givet mulighed for forskellige almennyttige eller elitære projekter. I dag er stater ofte optagede af at skabe økonomisk vækst gennem forbedrede rammevilkår, omstilling til ny teknologi eller forbedrede handelsaftaler (Hansen & Qvist 2006, 470-471).

I dette afsnit forsøges at opnå en dybere indsigt i, hvorvidt Landsretten af 1447 indeholder indicier på sådanne overordnede statslige strategier. Afsnittet vil dog også tage udgangspunkt i den overordnede historiske redegørelse. Den økonomiske udvikling er naturligvis særligt interessant i forhold til Tillys tankegods vedrørende akkumulering af kapital (Tilly 1990, 18). For at kunne svare mere kvalificeret på dette, vil der også blive inddraget basal økonomisk teori.

Infrastruktur

Et af de mest grundlæggende rammevilkår for økonomisk vækst er infrastruktur. Infrastruktur antages i dag nærmest automatisk at aflede økonomisk vækst, fordi den øgede mobilitet skaber en forbedret allokering af produktive kræfter (Lopez-Carlos et al. 2006, 6). Infrastruktur er dog også et meget centralt begreb i statsdannelsesteorien, fordi den teknologiske udvikling af infrastruktur med tiden muliggjorde, at den statslige centralmagt kunne penetrere landet og gennemtvinge sin vilje eller kontrol i hele territorialstaten (Schultz 2015, 46-47). Her er §25 fra Landsretten relevant:

“§25. Enhver skal på sin landsbrugsjord, istandholde veje og stier, ved brud bøde 30 mk. til vores Land.” (Michelsen 1842, 10-11).

Lavlandet i Ditmarsken må ofte have været udsat for oversvømmelser, og de store sumpområder har været ufremkommelige. §25 kan både ses som et forsøg på at forbedre infrastrukturen ud fra et almennyttigt perspektiv, men har også givet staten bedre mulighed for at kontrollere området.

Selvom det er forbundet med mange faldgruber, at forsøge at applicere moderne økonomisk teori på et landbrugssamfund i 1400-tallet, kan der alligevel afledes nogle grundlæggende betragtninger. En forbedret infrastruktur kan som nævnt have hævet mobiliteten for tjenester og varer. Dette kan

antages at have hævet udbud, efterspørgsel, samt medført en skærpet konkurrence – alle tendenser der kan have bidraget til økonomisk vækst.

En øget konkurrence og en mere mobil arbejdskraft, skaber også forudsætning for en øget arbejdsdeling og specialisering, der som nævnt igen kan hæve produktiviteten.

Vi kan dog langt fra vide om dette rent faktisk fandt sted, eller om loven overhovedet blev overholdt eller håndhævet. Selv hvis arbejdskraften blev mere mobil, kan specialiseringen have været udeblevet, på grund af konservative ideer om ernæringsveje og vigtigheden af at være selvforsynende. Som det ses hos Missfeldt er det da også først i 1500-tallet at en øget specialisering finder sted i form af en fremvækst i håndværkerstanden, bestående af bagere, rebslagere, smede osv. (Missfeldt et al. 2000, 144).

Dog må en bøde på 30 mark betragtes som et kraftigt incitament til at efterkomme §25, og paragraffens tidlige kronologiske placering i lovsamlingerne antyder at den har været vigtig. På den baggrund kan det alt andet lige vurderes, at loven har medført en forbedret infrastruktur, og at denne må have haft en stimulerende effekt på den økonomiske udvikling.

Det kan næppe være sket bevidst ud fra tanker der minder om de overstående, men det er ikke usandsynligt at ditmarskerne har været ganske optaget af at sikre bedre økonomiske forsyningsveje, og set vigtigheden af at folk kunne komme til og fra markedspladsen – ud fra en almen købmandslogik.

Den allerede introducerede §32, der foreskrev at bondestanden var forpligtet til at antænde fyrtårne, kan ses i forlængelse heraf (Michelsen 1842, 12-13). Et fyrtårn er i den økonomiske litteratur arketype-eksemplet på et offentligt gode, da det kort sagt ikke er muligt at håndhæve ejendomsret til et lyssignal (Stiglitz & Rosengard 2015, 102). Fordi private derved ikke har nogen direkte gevinst ved at drive fyrtårne, må staten stå for opgaven. Selvom det ikke direkte er staten der står for antændelsen af fyrtårnene, var det altså staten der gennem sanktioner, sikrede at bønderne antændte dem. Det skal kort bemærkes, at der efter al sandsynlighed ikke var tale om det vi i dag forbinder med et fyrtårn, men nok et ildfad for enden af en blide, en gren, eller ganske enkelt et bål på stranden. Fyrtårne var en del af forudsætningen for skibstrafikken og dermed handlen, og kan have været særligt nødvendige i det omskiftelige vadehavsområde.

I en landsbrugsøkonomi har den tilhørende infrastruktur været endog meget væsentlig, hvilket antageligt forklarer §15 vedrørende den såkaldte møllefred (Michelsen 1842, 8-9). Der har altså

været særlige regler for hærværk imod møller, hvilket giver mening ud fra bøndernes interesser, men så sandeligt også købmændenes interesser.

Den for området måske vigtigste infrastruktur i Ditmarsken var digerne, og der knytter sig i Landsretten en hel del love dedikeret til netop disse konstruktioner. Den mest iøjnefaldende er nok §18, der foreskriver:

“§18. Enhver der tager ud til diger og kanaler, og det er beviseligt, bør følges med kærlighed og venlighed, ud og hjem, lig Markedsfreden, det være sig i fredstid eller ej[...]” (Michelsen 1842, 8-9).

Loven synes at vidne om hvilken almennyttig, og dermed påskønnet handling det var, at ”gøre dige”. Var en person i færd med denne funktion, var vedkommende altså fredet og skulle anerkendes med kærlighed og venlighed. Nyinddæmmede områder betød helt bogstaveligt en ekspansion af territorialstaten, foruden en vækst i landbrugsjord, der igen betød en økonomisk vækst og akkumulering af kapital.

Fravær af skatter og fæstevæsen

Der hersker mellem de relativt få historikere på området, en konsensus om at der ikke har været skatter i Ditmarsken (Urban 1991, 98). Selvom det er meget svært at gisne om de konkrete skattetryk i datidens omkringliggende områder, kan det dog fastslås at adelen i det feudale Holsten, må have påført en direkte eller en indirekte produktionsomkostning på eksempelvis kornproduktionen, ved beskatning af bondeklassen.

Denne produktionsomkostning har ikke været til stede i Ditmarsken, og det er derfor sandsynligt at marginalomkostningerne har været lavere. Dette er teoretisk lig med både mere og billigere korn, samt en markant konkurrencefordel – hvilket kan være en del af forklaringen på den overproduktion og eksport af korn Ditmarsken oplevede (Missfeldt 2000, 132 & Stiglitz & Rosengard 2015, 540-541).

Et andet interessant aspekt ved fraværet af skatter, er at fribonden har kunnet beholde hele sit overskud. Internt er det således muligt at de mange fribønder inden for Ditmarsken, kan have ligget i en øget konkurrence, på grund af fraværet af skatter, landgilde og hoveri. Dette kan igen have

medført mere og billigere korn i området, der igen kan være med til at forklare overproduktionen og eksporten.

Endelig kan en sådan konkurrence måske også være en del af forklaringen på de mange paragraffer i Landsretten, der på den ene eller anden måde synes at knytte sig til sabotage af andre ditmarskeres landbrugsvirksomhed.

Handel

Som allerede nævnt i redegørelsen af Ditmarskens historie, var handel af enorm betydning for områdets udvikling. En meget høj andel af de forskellige paragraffer henviser til markedsfreden, der derfor må anses som en allerede veletableret forordning i området. Et eksempel herpå er §12:

"§12. Fremover så skal kvinder, ungmøer og knægte under 14 år have fred, det være sig i fredstid eller ej, lig Markedsfreden." (Michelsen 1842, 6-7).

Det kan virke noget påfaldende at sidestille overlast på kvinder og børn, med brud på markedsfreden, men referencen er et gennemgående tema i hele loven. Det antyder at sammenligningen med markedsfreden var noget alle kunne forstå, hvilket igen antyder at markedsfreden meget vel kunne have været den bedst fungerende overenskomst i samfundet.

I kapitlet vedrørende købstvister, videreudvikledes landets kommercielle love, hvilket blandt andet kommet til udtryk i §40:

"§40. Sker det fremover at en nogen tager penge fra en købmand fra vesten for køb eller opkøb af korn, da skal vores Land have 60 mk. lüb." (Michelsen 1842, 14-15).

§40 voldte en del besvær i forhold til oversættelsesprocessen, da det for det første er svært at vide om der er tale om en meget høj afgift eller en bødestraf. Det var også svært at anslå om det var ditmarskeren, der ikke måtte sælge korn til købmanden, eller om det var ditmarskeren der ikke måtte købe korn af købmanden. Hvis det sidste var tilfældet, ville loven skulle forstås som et importforbud af korn fra vesten. Et sådan forbud ville give mening i en handelsstrategisk prioritering, der ville sikre overskud på handelsbalancen. Skulle man forstå §40 som den er oversat, altså at ditmarskeren ikke må sælge korn til købmanden, ville det give mening i den forstand at landets egne købmænd så kunne købe kornet, sejle kornet til de vestlige markeder og sælge det

med større profit. Upåagtet hvordan §40 præcist skal forstås, synes loven grundlæggende at være udtryk for handelsstrategiske overvejelser.

Sådanne handelsstrategiske tiltag kan relateres til Tillys teori om akkumulering af kapital. Det forekommer på baggrund af både lovene vedrørende infrastruktur og handel, at akkumulering af kapital og økonomisk vækst har været blandt statens højeste prioriteter, og måske også kan anses som en væsentlig del af sammenhængskraften i samfundet.

Tilly påpeger, at handel medførte urbane centre, hvor kapital og arbejdskraft indgik i en form for dialektisk samspil, der muliggjorde koncentration og akkumulering af kapital. Ditmarsken synes at afvige fra denne generalisering, da Heide og Meldorf ganske vist udgjorde store markedspladser, men ikke kan betegnes som urbane centre på linje med Lübeck eller Hamborg.

Som tidligere påpeget, nævner Tilly dog, at en central placering i et større handelsnetværk, kan have været lige så afgørende som udviklingen af store handelsbyer (Tilly 1990, 47). I redegørelsen beskrives det at Ditmarskens var geografisk begunstiget, af netop sådan en handelsrute fra arilds tid. Tidlige kilder nævner Oksevejen, og området har siden vikingetiden været forbundet med ekstensiv handel (Roesdahl 1980, 73). Først Hedeby, så Lübeck, og i dag udgør Hamborg et af de vigtigste handelscentre i Europa.

I Ditmarskens velmagtstid blev dette handelsnetværk særligt drevet af den enorme sildefangst ved Skånemarkedet, den omfattende saltproduktion i Lüneburg, og selvfølgelig de driftige handelsmænd i Hansaen - der formåede at afsætte særligt den saltede sild til den fastende europæiske befolkning (Weper 2007, 44-47). Markedet i Heide nød også godt af dette fænomen, og markedspladsen udgjorde et enormt areal. Grunden til markedets størrelse, skal også ses i forlængelse af, at pladsen netop blev brugt til ditmarskernes forsamlinger. Denne unikke markedsplads var således Tysklands største, helt op til moderne tid (Urban 1991, 96).

Selvom akkumuleringen af kapital angiveligt har været stor, har koncentrationen af den været knap så markant. Overskuddet er sandsynligvis gået til købmændene, foruden de bønder der producerede landbrugsvarerne til at starte med. Det virker sandsynligt at kapitalen er blevet spredt ud i samfundet, i tråd med den flade magtstruktur i Ditmarsken.

Alligevel må noget af kapitalen fra handlen være tilfaldet statskassen. I §39 omtales et købsrets privilegium og en bøde på 60 mark, såfremt den pågældende købmand efter 14 dage har købt mindre end hvad han havde ret til at købe (Michelsen 1842, 14-15). Dette antyder et provenu på baggrund af bøder til købmændene. Om retten til at købe en vis kvote varer, har kostet penge, og om disse er gået til statskassen, vides ikke – men det forekommer dog sandsynligt.

I løbet af den historiske redegørelse, nævnes handel ofte i forhold til de udenrigspolitiske forbindelser som ditmarskerne etablerede. Særligt problemerne med pirateri mod den hamborgske handel, medførte angiveligt forskydninger af den interne magtbalance i Ditmarsken, der ledte ud i Landsretten af 1447. Handel og de problematikker der fulgte med, udgjorde på den måde et fælles problem for ellers uafhængige klaner, og medførte derfor også et behov for fælles løsninger. På den måde kan handlen i området have fungeret som en katalysator for statsdannelsen.

Opsamling på akkumulering af kapital

Der er i Landsretten flere indicier på, at Ditmarsken i denne periode undergik flere strategiske konsolideringer i forhold til økonomi og administration. Det omfattende fokus på infrastruktur og handel, tyder på en bevidst handelsstrategi der muliggjorde økonomisk vækst og akkumulering af kapital. De pågældende paragraffer i Landsretten antyder en transformation imod et mere handelsorienteret samfund. Selvom der fandt en omfattende akkumulering af kapital sted i Ditmarsken, medførte det ikke store urbane centre, og heller ikke en proportionel koncentration af kapital i staten eller protostatens kasse. I stedet synes kapitalen at være spredt mere fladt ud. Endelig må det vurderes at handlen og dens medfølgende problematikker udgjorde et fælles anliggende for de forskellige grupperinger, hvilket medførte et behov for fælles regulering og dermed statsdannelse. Det bedste eksempel på fravær af koncentration af kapital er fraværet af skatter og fæstevæsen, der til gengæld kan have betydet markante konkurrencefordele for Ditmarsken.

Det usædvanlige Ditmarsken

Nedenstående afsnit er en analyse af Ditmarsken som en alternativ statsdannelse, med teoretisk udgangspunkt i Charles Tilly og Thomas Ertmann. I modsætning til afsnittet om Landsretten, der fokuserer primært på året 1447, vil der her sigtes på Ditmarskens samlede historie, der strækkede sig over en bredere periode.

Ditmarsken som stat

Når vi gennem projektet omtaler Ditmarsken som en stat, så er der givetvis ikke tale om en stat i moderne forstand. Ditmarskerne selv har heller ikke benyttet sig af betegnelsen stat, men talte til gengæld om 'vores Land', som en fællesbetegnelse for deres territorium. Når vi alligevel bruger

statsbetegnelsen om Ditmarsken, så hænger det sammen med Tillys organisatorisk funderede definition af hvad en stat er, som tillader at man favner bredt om statsbegrebet.

Tillys definition er baseret på statens udøvelse af tvang, og indbefatter at staten som organisation er den primære udøver af dette inden for territoriet. Derimod inkluderer definitionen ikke familiære organisationer såsom Ditmarskens klaner. Klanerne er som organisationsform baseret på slægtsskab, og er altså noget andet end en stat. Det giver nogle udfordringer i forhold til at kunne klassificere Ditmarskens organisationsform over tid, og vi bliver derfor nødt til at lave en distinktion mellem organisationsformen i den første tid efter selvstændigheden i 1227, og hvordan det fungerede senere hen.

Ifølge Urban udøvede klanerne i starten af Ditmarskens levetid, en høj grad af autonomi inden for deres egne områder, og kunne godt finde på at bekrige hinanden internt ud fra klanernes egeninteresser (Urban 1991, 40). Det kan derfor antages at Ditmarsken som organisationsform på dette tidspunkt, ikke har været ret meget mere end summen af klanerne, og at der ikke var en samlet koncentration af tvang der overgik de stærkeste klaner. I begyndelsen af Ditmarskens autonomi har der altså ikke, selv med Tillys bredt favnende definition, været tale om en decideret stat, men snarere et sammenhold mellem klanerne, kun løst forbundet af en fælles interesse i at beskytte deres landbrugsjord.

Derimod skete der med tiden en udvikling, hvor klanerne gik sammen om at lave fælles lovgivning, som alle sogne og klaner skulle indordne sig efter. Overtrædelse af loven medførte forskellige former for straf, og på den måde blev udøvelsen af tvang koncentreret omkring en fælles enhed som vi kan kalde en stat. Det tydeligste eksempel på denne udvikling er Landsretten af 1447.

Statsdannelsen i Ditmarsken har dermed været en gradvis udvikling, hvor benyttelsen af tvang, gradvist, men langsomt, har ladet sig koncentrere. På lige netop det punkt adskiller Ditmarsken sig ikke fra andre statsdannelser, der også har fundet sted som en langvarig proces. Det er således svært at forestille sig staten i Ditmarsken, som en adskillelig enhed fra regeringen, som tilfældet er i moderne vestlige stater. Etableringen af et fælles styre er snarere en forudsætning for, at der meningsfuldt kan tales om Ditmarsken som en stat.

Landsretten dokumenterer, at man på tidspunktet for nedskrivningen har etableret en fælles administration med legitimitet til at udskrive og gennemtvinge love. Vi må dog formode, at der også inden da har været etableret nogle regelsæt, der de facto har været lovpligtige. Eksempelvis omtaler §13, at alle breve og tilhørende privilegier der stammer tilbage fra: *"[...]vores forfædre[...]"* stadig skal være gældende fremover (Michelsen 1842, 6-7). Hvilke breve eller

privilegier der er tale om bliver ikke uddybet, men det viser ikke desto mindre, at der også før 1447 har været nogle fælles foranstaltninger og hierarkier, som bønderne har skulle indrette sig efter. Om end udviklingen dertil formentlig har været mange år undervejs, så markerer Landsretten et vigtigt skillepunkt, i form af en begrænsning af klanernes magt til fordel for den kollektive forsamling på møderne i Heide (Urban 1991, 94).

Ditmarskens brug af tvang

Ifølge Tilly kan forskellige former for statsdannelser adskilles ud fra, hvordan deres benyttelse af tvang bliver henholdsvis koncentreret og akkumuleret.

En problemstilling der forekommer ved denne vurdering, er at en sådan form for klassificering altid vil være relativ. Det gælder både når man vurderer koncentration og akkumulation overfor hinanden, eller hvis man sammenligner stater komparativt med hinanden. For at kunne lave en mere præcis vurdering, kunne man således have gjort nytte af nogle kvantitative data, som vi ikke har adgang til.

Alligevel mener vi med rimelighed at kunne vurdere, at Ditmarsken kan siges at have haft en relativ høj akkumulation af tvangsmidler. Det er afspejlet i hvor udbredt våben og våbenkyndighed var blandt klanerne og de enkelte bønder. Derimod giver de decentrale militser, organiseret gennem klaner og döfte, en indsigt i at tvangsmidlerne må have haft en ret lav grad af koncentration. Den interne forventning om, at enhver mandlig bonde besad og kunne betjene et våben, har desuden givet dem et barsk ry blandt deres nærmeste naboer. Ditmarskerne har dermed været forsvarsdygtige overfor angreb udefra, men har ifølge Tillys teori været sårbare overfor angreb fra store styrker. Ditmarsken kan således med høj akkumulation, men lav koncentration af tvang siges at kunne kategoriseres som en stat med det Tilly kalder 'fragmenteret suverænitet'.

Udviklingen hen imod fælles lovgivning og etableringen af De 48 som en bestandig autoritet, gør at Ditmarsken med tiden koncentrerede tvangsmidlerne i højere grad end i den tidlige tid. Alligevel forbliver de i sammenligning med andre statsenheder i samtiden stadig relativt fragmenteret. Det gør sig gældende ved, at sognene og klanerne efter etableringen af De 48 stadig har betydelig lokal indflydelse. Ditmarsken kunne således på intet tidspunkt opstille en stående hær, på linje med hvad de store stater kunne opretholde. Derudover er det interessant, at De 48 ikke opkrævede varige skatter, der ellers kendetegner en typisk statsadministration. Tillys tese om at administrationen af en stat nødvendigvis udvikler sig størrelsesmæssigt, i bestræbelserne på at skaffe ressourcer til forberedelse på krig, passer dermed ikke helt på Ditmarsken.

Inddrivelsen af afgifter på bøder fra lovovertrædelser, har tilsyneladende været nok til at kunne betale for forvaltningen. Det kan hænge sammen med størrelsen på bøderne, der har været relativt høje, formentlig af præventive årsager (Urban 1991, 4). Den manglende opkrævning på skat kan hænge sammen med forholdet mellem akkumulation og koncentration af kapital, hvilket følgende afsnit vil uddybe.

Kapital i et bondesamfund

Som tidligere nævnt er det bemærkelsesværdigt ved Ditmarsken, at der ikke opstod større byer, og da slet ikke noget vi kunne kalde større urbane koncentrationer. Udviklingen i hansestæderne og Holland viser jo ellers, at de omkringliggende regioner havde en blomstrende byudvikling. Noget kunne tyde på, at bønderne heller ikke så det som en nødvendighed for at kunne forbedre deres levevis. I hvert fald valgte man at skifte det centrale mødested for klanerne fra Meldorf, en lille by med tilhørende kirke, til Heide, der praktisk talt var en åben hede ved etableringen af De 48 (Urban 1991, 39).

Udviklingen er interessant, da den tilsyneladende udfordrer Tillys idealtypiske model, hvor akkumulation og koncentration af kapital skaber byer. Kapitalen blev således akkumuleret, men undlod at blive koncentreret for alvor, på trods af at ditmarskerne var et flittigt handelsfolk.

En høj koncentration af kapital betyder ifølge Tilly, at muligheden for effektivt at beskatte befolkningen øges. Fraværet af indkrævning af faste skatter i Ditmarsken, kan altså delvist forklares ved den lave koncentration af kapital. Derudover kan der også have været en vis modvilje fra de enkelte bønder til at betale skat. Urban beretter således om utilfredshed mod at betale skat til de danske konger i perioden fra før selvstændigheden (Urban 1991, 25-26). Skat har sandsynligvis været anset for at være et instrument, der blev forbundet med de adelige, og har således stået i modsætning til ditmarskernes egne forestillinger om at være frie bønder.

Den manglende beskatning kan altså delvist siges at være et resultat af den lave koncentration af kapital, men kan også være udtryk for et generelt forbehold mod at afgive sine ressourcer i en mere centraliseret retning. Den koncentration af både tvang og kapital, der trods alt skete ved oprettelsen af De 48 som et styrende organ, må i høj grad ses som et resultat af nødvendighed, og var ikke foranlediget af ideer om abstrakte retsprincipper. Som tidligere nævnt var perioden op til således plaget af både konflikt med Hamborg og interne konflikter mellem klanerne.

Manglen på beskatning har betydning for udviklingen af Ditmarsken som statsform. Skatter kan være et centralt instrument i forberedelse på krig, i det omfang at man bruger pengene på at udvide statens adgang til tvangsmidler. Der kan altså være en sammenhæng mellem udviklingen i koncentrationen af tvang og kapital. I Ditmarsken fandt dette spillover imidlertid ikke sted i særlig høj grad. Koncentrationen af både tvang og kapital forblev relativt lav. Det bliver især tydeligt, hvis der sammenlignes med den udvikling der skete i det 15. og 16. århundredes store europæiske stater, hvor fremherskende magter tiltvang sig adgang til store koncentrationer af både våbenføre mænd og kapital (Tilly 1991, 65).

Den lave koncentration af kapital betyder, at Ditmarsken må have haft en væsentligt anderledes karakter end de statstyper, som Tilly ellers typisk kategoriserer som en form for fragmenteret suverænitæt. Disse er nemlig typisk bystater, der har den lave koncentration af tvang til fælles med Ditmarsken, men som til gengæld har en høj koncentration af kapital.

I forlængelse heraf skal det nævnes, at Ditmarsken generelt er svær at placere kategorisk i Tillys modeller, da det adskiller sig fra idealtyperne. Ergo ville det være problematisk at bruge både begrebet tvangsintensiv eller kapitalintensiv om Ditmarsken. Som ovenstående klargør er der nemlig tale om en statsdannelse, der har haft elementer af relativ høj akkumulation, men derimod lav koncentration af både tvang og kapital. Vi må derfor konstatere, at Ditmarsken er et eksempel på, at de to begreber i sig selv ikke er tilstrækkeligt fyldestgørende, eller for den sags skyld gensidigt ekskluderende.

Den lave grad af koncentration af tvang og kapital adskiller sig substantielt fra den udvikling mod 'kapitaliseret tvang', som nationalstaterne fulgte og som endte med at blive den dominerende model i Europa. Derimod er det interessant at bemærke, som tidligere nævnt, at ditmarskerne tilsyneladende havde en form for sammenhold og kollektiv identitet. Dette tenderer en nationalfølelse der ellers først skulle få gennemslagskraft i de store nationalstater flere århundrede efter, i sidste halvdel af 1700-tallet (Heywood 2007, 111).

Marskland og krig

Ditmarsken er et samfund og en stat, som på flere måder falder uden for teoriernes forståelsesramme. Den empiri som Ditmarskens tilfælde udgør, stiller således en række nye spørgsmål til teorien om statsdannelse. Dette viser den forudgående analyse af Landsretten, og måden hvorpå tvang og kapital forvaltes og fungerer i Ditmarsken. De følgende afsnit vil

introducere flere teorier, som vil belyse hvordan krig og geografi, statsformer og klasse, påvirkede Ditmarskens som stat.

Ertman tager som nævnt udgangspunkt i Hintzes analyse af det militære pres og den geografiske position. Ditmarskerne falder dog uden for denne analyse. Det er som tidligere skrevet sandt, at Ditmarsken havde en favorabel geografisk position, i forhold til at beskytte sin suverænitet.

Disse geografiske forhold gjorde det muligt for ditmarskerne at forsvare sig selv, som vi eksempelvis har redegjort for i de tidlige konflikter med den holstenske adel, eller senere med slaget ved Hemmingstedt, hvor de geografiske forhold blev maksimalt udnyttet af ditmarskerne. Dog viser denne historie også, at ditmarskerne har været under heftigt militært pres lige fra starten af områdets autonomi. Under hvert forsøg på at underlægge sig Ditmarsken, trængte fjenden langt ind i landet, og formåede at plyndre og nedbrænde meget af ditmarskernes besiddelser.

Ifølge Hintzes teori, skulle ditmarskerne altså tidligt have forsøgt at danne et militært bureaukrati og udvikle et absolutistisk statsapparat, men dette gør ditmarskerne ikke. Først i 1447 laver de formelle strukturer, som er dækkende for hele landet, og som tenderer til noget der ligner Webers forståelse af bureaukrati. Før dette var det fortsat et traditionalistisk samfund, baseret på klanens familiære strukturer.

Tilly supplerer Hintzes teori med en ekstra statsdannelsesfaktor. Ifølge ham kan et samfund godt udsættes for militært pres, og ikke udvikle sig i en absolutistisk retning, såfremt samfundet er kapitaltæt. Det vil sige såfremt det er et handelssamfund, med nem og rigelig adgang til ressourcer. Dette står ifølge Hintze i modsætning til landbrugssamfundet, som i teorien skulle have behov for at udvikle sig i en absolutistisk retning, for at indsamle tilstrækkeligt med ressourcer til at imødegå det militære pres.

På tidspunktet for de første erobringsforsøg fra den holstenske adel, er Ditmarsken dog ikke et kapitaltæt samfund. Derimod er det et udpræget landbrugssamfund, baseret på klanernes arbejde med jorden og digerne. Svaret på hvorfor Ditmarsken ikke udviklede sig i en absolutistisk retning, og hvorfor de først sent udvikler en form for bureaukrati, på trods af et stort militært pres udefra, skal altså findes et andet sted end blot geografi eller i samfundets kapitaltæthed.

Alternative stater

Ditmarsken var ikke den eneste alternative statsform, som ikke tog udgangspunkt i adelsklassen, men derimod i andre klasser som bondestanden eller borgerskabet. Det er gavnligt kort at beskrive nogle af disse alternativer, for at kunne sige noget om hvorfor Ditmarsken formåede at eksistere så

længe som det var tilfældet. Dertil hvorfor Ditmarsken går til grunde, og om der i andre alternative stater findes en ækvivalens, som kan bidrage til en forståelse af Ditmarskens udvikling.

Et eksempel på stater skabt af borgerskabet, er de konstitutionelle bystater som også fandtes i Ditmarskens nærhed. Som tidligere nævnt, delte ditmarskerne en del interesser med disse, i forhold til handel, og i kampen mod adelen. Lübeck og Hamborg var to af de mest indflydelsesrige bystater i Hansaen (Urban 1991, 62). Det interessante i forhold til Ditmarsken, er at se på hvorledes disse stater reagerede på militært pres, og hvorfor der her ikke udvikles absolutistiske styreformer. Ligesom Ditmarsken var Lübeck og Hamborg også udsat for pres fra adelen i Det Tysk-romerske Rige, og fra adskillige krige med de danske konger. På trods af dette formåede de at beholde en konstitutionel styreform. Forklaringen på dette ligger i god tråd med Tillys teori, da hansestæderne netop var yderst velhavende, og adgangen til kapital var kort, i det meget rige handelssamfund.

Det som adskiller Ditmarsken fra Lübeck og Hamborg, på det tidspunkt hvor det militære pres sættes ind, er at det er et udpræget landbrugssamfund, hvor bondeklassen dominerer samfundet gennem klanerne. I modsætning hertil er bystaterne handelssamfund, hvor borgerskabet er den dominerende klasse. Ditmarskens fastholdelse af en konstitutionel styreform, gør derfor at teorien om kapital, har begrænset forklaringssevne i forhold til bonderepublikken.

I Det Tysk-romerske Rige, fandt der i løbet af 1200-tallet en udvikling sted, som betød at flere og flere bønder blev fæstebønder, og derved underlagt adelen (Ertman 1997, 16-18). Denne periode overlapper tidspunktet for Ditmarskens selvstændighed, og bønderne i Ditmarskens kamp mod lavadelen i området. Ligesom bønderne i Ditmarsken i denne periode kæmpede for deres frihed, opstod der også andre frigørelseskampe. Et af disse var blandt andet Stedingebøndernes oprør, som er et område længere nede af Elben, ikke langt fra Ditmarsken, og som til dels var inspireret af Ditmarsken. Bispesædet i Bremen ønskede at underlægge sig disse bønder, for at kunne tvinge dem til at betale skat. Efter en længere konflikt lykkedes det bispesædet at underlægge sig Stedingebønderne, som fremover var fæstebønder, og tvunget til hoveri og anden beskatning (Urban 1991, 31-32).

De Kemptiske Bønder som boede nord for alperne, formåede at forblive frie i længere tid end Stedingebønderne. Ligesom ditmarskerne havde De Kemptiske Bønder en god geografisk position, med Alperne i ryggen og mange floder. De havde dog aldrig det samme organisationsniveau og sammenhold som i Ditmarsken. Gennem hele Ditmarskens historie, havde de et stærkt sammenhold i klanen, og som vi så i analysen af Landsretten, var det både 'høj og lav' som loven dækkede. Ligeledes var der en fælles identitet omkring det de kaldte 'vores Land'. I Kempten havde bønderne

ikke de samme institutioner. De udviklede aldrig et egentligt statsapparat, og det stærke klansystem eksisterede aldrig på samme måde. Et eksempel på det svage sammenhold og organisationsniveau, kan ses på hvorledes bønderne blev underlagt abbeden af Kempten, der i starten af 1400-tallet ønskede at underlægge sig bønderne. Dette skete over en længere periode, ved lidt efter lidt at introducere skatter og love, der betød at bønderne efterhånden blev gjort til fæstebønder (Urban 1991, 64-66).

Grunden til at Stedingeoprøret bliver relativt hurtigt slået ned, er ifølge Urban, at deres geografiske position ikke er i nærheden af at være lige så nem at forsvare som i Ditmarsken (Urban 1991, 31-32). Eksemplet giver derfor en forståelse for, at en betydningsfuld grund til Ditmarskens overlevelse, kan findes i Ditmarskens geografiske placering. Dette understøtter Hintzes teori, men De Kemptiske Bønder havde også en god geografisk position, og dog opnåede de aldrig den samme autonomi og organisering som ditmarskerne, samtidigt med at de blev besejret tidligere, og ved en langt mindre kraftanstrengelse fra adelens side. Forskellen mellem Ditmarsken og De Kemptiske Bønder, skal altså findes i deres interne organisering og sammenhold. Ditmarskerne havde aldrig fundet sig i at blive pålagt bare den mindste skat. Klansystemet gjorde at man ikke kunne acceptere at nogle blev underlagt, mens andre var frie. Der var en indre solidaritet i klansystemet. Samtidigt gav klansystemet en tidlig platform, hvorfra modstanden kunne organiseres. Denne pointe nævner Urban også: *"In the end only organized rural communities had any success in defending peasants' rights."* (Urban 1991, 67).

Ligesom Ditmarsken havde Schweiz geografien med sig, og dette havde i deres tidlige historie en afgørende betydning for deres selvstændighed. Omkranset af bjerge kunne de forholdsvis nemt forsvare sig mod adelens rytteri (Urban 1991, 67-68). Da kejseren af Det Tysk-romerske Rige Rudolf af Habsburg døde i 1291, opstod der et magtvakuum, og bønderne i Schweiz så det som en mulighed for selvstændighed. Bønderne mødtes til en hemmelig konference, hvor de svor en fælles fred, at lave en fælles lov, samt at beskytte hinanden fra udefrakommende fjender. Med udgangspunkt heri organiserede de sig i lokale selvstyrende kantoner, som samlet set blev kendt som Eidgenossenschaft. Med tiden blev flere områder og byer indlemmet i Eidgenossenschaft, og sammenslutningen voksede til 13 kantoner og blev til Den Schweiziske Konføderation (Urban 1991, 70).

Der er mange ligheder mellem Ditmarsken og Den Schweiziske Konføderation. De havde begge geografiske fordele i deres kamp mod adelen. De havde begge et stærkt sammenhold, med udgangspunkt i deres status som en fri bondeklasse. De havde begge den samme føderale

samfundsstruktur. De gennemgik begge en statsdannelsesproces, hvor området blev tættere knyttet sammen, gennem en fælles lov, et centralt råd, og i behovet for at forsvare sig. Det er interessant at sammenligne de to, fordi Schweiz var den eneste samfundsformation der lignede Ditmarsken, som overlevede de fremvoksende stater som Weber, Hintze, Tilly og Ertman tager udgangspunkt i.

De adskiller sig til gengæld også på en række punkter. Til dels havde schweizerne en endnu større geografisk fordel end ditmarskerne, som gjorde det nemmere for dem at forsvare sig. De havde også en tidligere statsdannelse, som betød de havde mere tid til at udvikle deres institutioner. Dette fører videre til den måske vigtigste forskel. Ditmarsken formåede på intet tidspunkt at skabe egentlige alliancer, eller at udvide sit territorium. Dette kan muligvis tilskrives, at Ditmarsken først sent får gjort op med sine klanstrukturer, og derfor for sent får den organisatoriske mulighed for at skabe alliancer, og handle som en stat. Afslutningsvis betød schweizernes reorganisering af deres militær, at de havde en mere effektiv hær, end det ditmarskerne nåede at opbygge (Urban 1991, 70-71).

Ditmarskens statstiming

Ifølge Ertman er der en afgørende forskel i en stats udvikling af en bureaukratisk eller patrimonialistisk styreform, alt efter om timingen for det militære pres på staten forekommer før eller efter 1450. Hvis det skete før, ville der med overvejende sandsynlighed udvikles et patrimonialistisk styre, men skete det efter, ville det formentligt blive bureaukratisk. Ditmarskerne begyndte at konsolidere deres stat i midten af 1400-tallet, som vi blandt andet har set med Landsretten. De former altså deres stat på kanten til Ertmans sene periode.

Ditmarskerne var som bekendt primært bønder, men som det fremgår af redegørelsen og Landsretten, har det tydeligvis givet mening for dem, at skabe en nedskrevet lov som gjaldt for alle, og som alle har skullet forholde sig til. Vi må således antage at der har været en del skriftkyndige i Ditmarsken, på tidspunktet for nedfældelsen af Landsretten. Hvilket må placere Ditmarsken i den sene periode, hvor skriftkyndighed var mere udbredt.

Ifølge teorien skulle Ditmarsken altså udvikle nogle strukturer, der lå i den bureaukratiske tradition. Dette er også korrekt, men det er bemærkelsesværdigt, at det ikke er et udefrakommende pres der forårsager dannelsen af ditmarskernes stat, men derimod interne konflikter mellem de forskellige klaner og deres egeninteresser.

Klanan og parlamentet

I Ditmarsken opstod der først med De 48, noget som kunne kaldes et parlament. Ifølge Ertman udviklede Storbritannien sig til en bureaukratisk og konstitutionel stat, fordi et stærkt parlament

havde en interesse i at bekæmpe den patrimonialisme, som den tidlige statsdannelse havde forårsaget. I Polen og Ungarn udviklede staten sig i en konstitutionel, men patrimonialistisk retning, af samme årsager. Et stærkt parlament af adelige modsatte sig kongens forsøg på centralisering og bureaukratisering. Forskellen var at i Polen og Ungarn skete statsdannelsen først sent. Forsøget på modernisering, skete derfor i forlængelse af kongens krige med andre magter, hvor han skulle nedbryde de patrimonialistiske strukturer, for at kunne udvikle et effektivt militær.

Hvis Ertmans teori er rigtig, hvorfor udviklede Ditmarsken sig så i retning af et bureaukratisk og konstitutionelt samfund?

I Ditmarsken skete statsdannelse først sent, og de konstitutionelle rammer der her var, skulle i så fald modsætte sig et forsøg på centralisering. Forklaringen skal muligvis ses i to faktorer. Som nævnt skete statsdannelsen i Ditmarsken ikke på baggrund af ydre fjender, men også på baggrund af interne konflikter. Det var således et forsøg på indre fred mellem ditmarskerne, der forårsagede statsdannelsesprocessen. Dette leder til den anden faktor. Det at det er ditmarskerne selv som står for udviklingen er afgørende. I Polen og Ungarn var bureaukratiseringen et udtryk for en kongemagt, som reagerede på udefrakommende fjender, og derfor ønskede at fratage adelsklassen nogle af dens privilegier. Denne adel kæmpede derfor i parlamentet imod disse tiltag. I Ditmarsken er det bondeklassen, der opbygger en statsstruktur for bondeklassen. Der er ikke på samme måde klassemodsætninger til stede. Hvilket måske også er forklaringen på, hvorfor overgangen fra klansamfund til republik sker forholdsvis smertefrit, når først strukturen er på plads. Overgangen fra den traditionelle legitimitetsform til en moderne målrationel, sker altså uden alt for store konflikter, fordi denne overgang ikke er udtryk for en klasses dominans af en anden. Republikken er på den måde en forlængelse af bøndernes klansamfund, samtidigt med at den er en grundlæggende forandring heraf.

Bondeklassens dominans

Ertman og Anderson bruger begge et klasseperspektiv i deres analyser af statsdannelserne. Anderson beskriver som sagt, hvordan udviklingen i de vestlige og østlige stater, afhang af styrken i de forskellige klasser. Den periode hvor bondeklassen i Ditmarsken besejrede og fortrængte den lokale adelsklasse, er som nævnt også den periode hvor store dele af bondeklassen i Det Tyskromerske Rige og Østeuropa bliver gjort til fæstebønder. Anderson argumenterer for at denne fæstegørelse af bondeklassen, betød at absolutismen havde bedre vilkår i Østeuropa, da både bondeklassen og bourgeoisiet var svagere. Dette stemmer dog ikke overens med Ditmarsken, hvor bønderne formåede at forblive frie. Anderson nævner dog også, at der kan udvikles et

konstitutionelt samfund, der hvor bourgeoisiet stod stærkt, og derfor dominerede samfundet. I Ditmarsken eksisterede der ikke noget bourgeoisi, men der eksisterede til gengæld en stærk bondekasse, og her kan Andersons klasseteori give en forklaring på hvorfor den konstitutionelle styreform sejrede i dette område. Bondekassens styrke i Ditmarsken betød at samfundet udviklede sig konstitutionelt, på trods af at det omgivende samfund bevægede sig i en absolutistisk retning.

Hvorfor var bondekassen stærk i Ditmarsken? Nogle af grundene har vi været inde på. Der var den geografiske placering, der var en række historiske faktorer, såsom ditmarskernes formelle underlæggelse af Ærkebispedømmet i Bremen, eller alliancerne med borgerskabet i hansestæderne. Vigtigst af alt var dog den styrke der lå i klanstrukturen. Ertmans teori om middelalderens repræsentative styreform og struktur i forhold til klasse og lokalforankring, kan give en forklaringsmodel på styrken og virkningen af klanstrukturen. Ertman analyserer som tidligere behandlet, hvorledes forskellen i parlamentariske strukturer påvirker udviklingen af en konstitutionel eller absolutistisk styreform. Her kommer han ind på at forskellen i styrken i parlamentariske strukturer kan findes i klassestrukturen og lokalforankringen. Han argumenterer for at to-kammersystemet var stærkere i sammenholdet mod kongens absolutistiske interesser, fordi at systemet gav klasserne fællesinteresser. Dertil argumenterer han for, at et systems lokalforankring giver styrke, fordi det er her ressourcerne befinder sig.

Hos ditmarskerne var der hverken to eller tre kamre som adskilte klasserne, oprindeligt var der klanerne som alle var bønder, og senere var der forsamlingerne og De 48, som ligeledes alle var bønder. Hele systemet var opbygget føderalt, og var derfor yderst lokalt forankret. Så hvis styrken i det to-kammersystem, som Ertman beskriver, var at klasserne arbejdede sammen og var lokalt forankret. Så må man sige at ditmarskerne med en klasse, et kammer, og en stærk lokalforankring i klaner og sogne, havde et yderst stærkt system, hvor alle delte nogenlunde samme interesser. Dette afspejles også i ditmarskernes brug af frasen 'vores Land', og at loven inkluderede 'høj og lav'. Styrken i disse institutioner kunne således bidrage til, at forklare hvorfor ditmarskerne overlevede. På samme måde kunne den stærke klanstruktur også være med til at forklare, hvorfor statsdannelsen i Ditmarsken skete forholdsvist sent, selvom der var et tidligt militært pres. Klanerne var stærke og konservative institutioner, som først udviklede sig da de interne stridigheder førte til en forandring af klansystemet, men som derfor samtidigt var en forlængelse af klansystemet.

Meget peger således på at den afgørende forskel for Ditmarskens unikke udvikling, skal ses i den stærke institution som klanerne udgjorde, og at styrken i disse institutioner betød at bondekassen blev den dominerende klasse i samfundet. Dette perspektiv understøttes ved det citat af Annal historikeren Marc Bloch, som Urban bruger:

"Where men of all ranks were able to rely for support on other forms of strenght and solidarity than personal protection – kindred groups, especially among the Frisians, the people of Dithmarschen and the Celts, kindred groups among the Scandinavians, but also institutions of public law of the type common to the germanic peoples – neither the relationships of dependence peculiar to territorial lordship, nor vassalage and the fief invaded the whole of the social life." (Urban 1991, 14).

Opsamling på det usædvanlige Ditmarsken

Det forudgående afsnit belyser at teorien har nogle problemer, i forhold til at forklare Ditmarsken og dennes institutioner. Tvang blev ikke koncentreret på samme måde, og akkumulationen af kapital førte ikke til at større bycentre opstod. Ditmarsken kan derfor karakteriseres som en form for fragmenteret suverænitet. Forskellen kan muligvis tilskrives at Ditmarsken var et samfund domineret af bønder, og at dette betød at tvangsmidler og kapital blev spredt mere ligeligt.

Ditmarsken havde geografiske fordele i kampen mod adelen, og krigens pres påvirkede samfundets institutioner, men der var andre faktorer som i sidste ende igangsatte Ditmarskens statsdannelse. Disse faktorer var interne konflikter i Ditmarsken, imellem de forskellige klaner i samfundet. Klasseperspektivet kan her genintroduceres i statsdannelses-teorien. Grunden til Ditmarskens sene statsdannelse, kan tilskrives de stærke klanstrukturer og bøndernes klassesammenhold, og det er først når dette sammenhold svækkes internt, at statsdannelsen fandt sted. Denne statsdannelse gjorde dog ikke op med klanstrukturene, men var en omstrukturering, som betød at institutionerne udviklede en unik karakter.

Konklusion

Ditmarsken kan med udgangspunkt i Landsretten, ikke karakteriseres som en stat, i et snævert webersk perspektiv. I den forstand er Ditmarsken en protostat, da den ikke opnåede et succesfuldt legitimt voldsmonopol. Landsretten var dog rammesættende for udøvelsen af legitim vold, og synes at indeholde forsøg på at begrænse den ikke-statslige vold. Ifølge Tillys bredere definition, kan Ditmarsken dog godt betragtes som en stat, da han netop definerer en stat som en organisation der med klar forrang udøver tvang, og som ikke har den traditionelle familiestruktur. Landsretten indeholder talrige eksempler på en sådan statslig konsolidering, i det perspektiv at flere love cementerer det etablerede styres autoritet og legitimitet. Endvidere synes flere paragraffer, at fastslå

statens legitime tvangskoncentration, og forebygge stater i staten – såsom magtfulde klaner, der kunne udgøre en intern trussel imod staten.

Statsdannelsesprocessen kan yderligere betegnes som delvist målrationel legitim, i henhold til mønsteret af paragraffer, der forekommer at være udtryk for bondestandens interesser. Dette synes at vidne om en anseelig politisk inklusion i beslutningsprocessen. Yderligere bekræftes dette billede af den sproglige italesættelse af Ditmarsken som 'vores Land', og de direkte henvisninger til overenskomster. Overordnet kan styreformen og statsdannelsen i Ditmarsken, med henvisning til den historiske redegørelse, betegnes som en repræsentativ føderation, baseret på klanformationen og senere på sognestrukturen.

Landsretten af 1447 indeholder også indicier på at den offentlige administration i Ditmarsken i denne periode, bevægede sig hen imod en mindre patrimonialistisk praksis. Dette i form af regler der forebyggede korruption, og sikrede mere gennemsigtighed i den offentlige administration.

Baseret på de talrige referencer til markedsfreden, og et infrastrukturelt fokus i Landsretten, tyder meget på at handel spillede en væsentlig rolle for statsdannelsen. Selvom der i Ditmarsken ikke udviklede sig store urbane centre, nød området godt af de nærliggende handelsruter. Fraværet af skatter har tænkeligt været en fordel for akkumuleringen af kapital, men har på den anden side betydet, en begrænset koncentration af kapital hos staten eller eliten.

For at kunne karakterisere Ditmarsken som en stat, er suverænitet selvsagt et vigtigt aspekt. Ditmarsken kunne i realiteten betegnes som en autonom enklave eller stat, hvilket fremgår af fraværet af referencer til Bremen i Landsretten. Ditmarskens militære formåen beroede på en decentral struktur, med udgangspunkt i Döfte og klaner, hvilket teoretisk kan relateres til begrebet fragmenteret suverænitet. De geografiske forhold i Ditmarsken, har været afgørende for at befolkningen kunne forsvare deres suverænitet. Teoretisk kan statsdannelsen delvist forklares, ud fra militært pres fra fjendtligt sindede magter, men i Ditmarskens tilfælde er det netop også en intern konflikt som igangsætter statsdannelsen.

Ditmarskens statsdannelse afviger på flere punkter fra teorierne. Tvangsmidler og kapital blev fordelt bredere i samfundet, end i de stater hvor bourgeoisiet eller adelsklassen dominerede. Denne tendens ses også i den føderale magtstruktur, hvor beslutningsprocesserne var lokalt forankrede. Dette kan tilskrives landets unikke klasseforhold, hvor frie bønder dominerende landet, økonomien og staten.

Det er også dette klasseforhold som gør, at Ditmarsken udvikler sig anderledes end mange andre stater. Koncentration af kapital eller et eksternt militært pres, er ikke nok til at forklare Ditmarskens udvikling. Derfor er det interessant at statsdannelsesprocessen netop sættes i gang af en intern konflikt. De stærke strukturer som klanerne og bondeklassen baserer sig på, formår at påvirke udviklingen på en unik måde, og det er først når disse strukturer ikke fungerer internt i Ditmarsken, at de endeligt omformes i retningen af en egentlig stat.

Litteraturliste

- Ertman, Thomas (1997): *Birth of the Leviathan – Building states and regimes in medieval and early modern Europe*. Cambridge University Press, USA.
- Gregersen, H. V. (1981): *Slesvig og Holsten før 1830*. Politikens Forlag A/S, København
- Hansen, Mogens Herman (2014): *Hvad er en stat?* Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, København.
- Hansen, Peter N & Qvist, Palle (2006): *Samfundsllex*. 3. Udgave, 1. Oplag Gyldendal.
- Heywood, Andrew (2007): *Politics*. Palgrave Macmillan, England
- Lopez-Carlos, Augusto; Altinger, Laura; Blanke, Jennifer; Drzeniek, Margareta; Mia, Iriene (2006): *The Global Competitiveness Index: Identifying the the Key Elements of Sustainable Growth I The Global Competitiveness Report 2006-2007*. World Economic Forum, New York, Kapitel 1.1.
- Nissen, Nis R. (2000): *Geschichte Dithmarschen, Anfang war das Dorf. Raumordnung im Mittelalter s. 93-120*, Gietzelt, Martin et al. Boyens & Co. Tyskland.
- Michelsen, Andreas Ludwig Jacob (1842): *Sammlung altdithmarscher Rechtsquellen*. Kap. 1 s. 1-87 Slesvig-Holstein-Lauenburgischen Gesellschaft für vaterländische Geschichte, Den Danske Helstat/Det Tyske Forbund.
- Missfeldt, Jörg. (2000): *Geschichte Dithmarschen, Die Republik Dithmarschen*. S. 121-178, Gietzelt, Martin et al. Boysens & Co. Tyskland
- Møller, Jørgen (2015): *Statsdannelse, regimeforandring og økonomisk udvikling*. Hans Rietzels Forlag, Danmark.
- Månson, Per (2007): *Klassisk og Moderne Samfundsteori, Max Weber*, s. 29-46, Andersen et. al. 4 udgave, Hans Reitzels Forlag, Danmark.
- Roesdahl, Else (1980): *Danmarks Vikingetid*. København: Gyldendal
- Schultz, Poul Ole (2015): *Staternes historie – fra oldtid til nutid*. Historia Forlag, Skandinavien.
- Stiglitz, E. Joseph & Rosengård (2015): *Economics of the Public Sector*. 4. Udgave, International Student Edition. New York (Side 92-94).
- Tilly, Charles (1990): *Coercion, Capital, and European States*. Basil Blackwell, England.

- Urban, William (1991): *Dithmarschen – A medieval peasant republic*. The Edwin Mellen Press, New York.
- Weber, Max (1994): *Magt og bureaukrati*. Det lille Forlag, Frederiksberg.
- Weper, T. (2007): *Sild gjorde Norden rig*. I *Illustreret Videnskab Historie*, 7, side 43-49.